

300353

20

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI L. LAJOS

KÖZÜZEMI PROBLÉMÁK

ÍRTÁK

DR. KUNCZ ÖDÖN, DR. MAGYARY ZOLTÁN

és

DR. HOOR-TEMPIS MÓRIC

71. KÖTET

2. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Ára 5 pengő

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI L. LAJOS

KÖZÜZEMI PROBLÉMÁK

ÍRTÁK

DR. KUNCZ ÖDÖN, DR. MAGYARY ZOLTÁN

ÉS

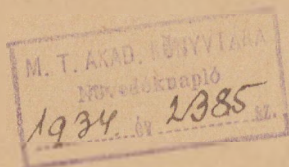
DR. HOOR-TEMPIS MÓRIC

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

300353

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
A városi üzemek szervezeti problémái. Írta: dr. Kuncz Ödön.....	3
A közüzemi kérdés rendezése. Írta: dr. Magyary Zoltán.....	19
A közhasználatú művek telekkönyvezése és kötvénykibocsátásai. Írta: dr. Hoor-Tempis Móríc	40

A városi üzemek szervezeti problémái.

Ha én most itt mindjárt *in medias res* mennék és fejtegetni kezdeném a közüzemek szervezeti problémáit, könnyen abba a gyanúba keverednék, hogy álmódózó szobatudós vagyok, akinek sejtelme sincs arról, hogy Magyarországon milyen baljóslatú jelentése van e szónak: »közüzem.«

Megnyugtathatok mindenkit! Ismerem azt a választási plakátot, amely a közüzemet és a szövetkezetet egysorba állította a — dugsegéllyel. Ismerem a budapesti kereskedelmi és iparkamara 1930-ban kidolgozott elaborátumát, amely a közüzemben a kommunista gazdasági rend pionírját látja. Ismerem az 1927. évi genfi világgazdasági konferencia, a Carta del Lavoro és a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara 1929. évi álláspontját, valamint a közigazdák, közigazgatási jogászok és hiteljogászok nagy vitáját abban az alapvető kérdésben, hogy *minő tereken szabad az államnak és egyéb közjogi személyeknek gazdasági tevékenységet kifejtetni.*

És végezetül csokorba tudom én is kötni azokat a hiányokat, azokat a visszasságokat, amelyeket a helytelenül szervezett, rosszul vezetett és kellően ellen nem őrzött közüzem kitenyészteni képes.

Lássuk e csokrot! Legfőbb hiba a közüzemek jogi szervezetének tökéletlen és kaotikus volta. Ez az oka annak, hogy a legfőbb irányítás és ellenőrzés nincs a szükséges méretekben kiépítve. Ebből származik az államra, törvényhatóságokra és községekre az a nagy veszedelem, hogy az önálló vagyonnal nem rendelkező, nehézkes szervezettel és vállalkozó szellem nélkül dolgozó közüzem kockázata állandó felborulással fenyegeti a közületek háztartását. Hozzájön az antiszelekcio, amely a gazdaságos és szakszerű vezetést — minden vállalkozás legelemibb előfeltételét — veszélyezteti. Azután a napi politika benyomulása olyan területre, amelyen csakis és kizárólag a szakszerűségnek, a tárgyilagosságnak és a gazdaságosságnak szabadna érvényesülni.

Mielőtt tehát tulajdonképeni témám fejtegetéséhez hozzáfognék, kötelezve érzem magamat arra, hogy a közüzem kérdésében elfoglalt elvi álláspontomat teljes őszinteséggel feltárjam. Mert hiszen ez az elvi álláspont természetsszerűleg prejudikál a közüzemek jogi szervezete kiépítésének is.

A gazdasági és világnézeti irányeszmék mai kaotikus harcában is igaz hittel és meggyőződéssel vallom, hogy az *egészséges és virágzó gazdasági élet egyetlen szilárd alapja a magántulajdoni rend és a magániniciatíva*; hogy az okosan vezetett kapitalizmus — számos hibája és kinövése ellenére is — még mindig jobban tudja megoldani a gazdasági élet feladatait, mint az egyéb rendszerek! És ha az állam vagy város a megengedhető keretek között tisztán közérdekből gazdasági tevékenységet fejt ki, ez nem — kommunizmus. Mert e tevékenységet is a *magángazdálkodás törvényei és elvei* szerint kell kifejteni és jogilag elbírálni. Ha a város fürdőt, vendéglőt, közúti vasutat, stb. tart fenn, ezeket a vállalatokat úgy a jogügyletek, mint az adóztatás szempontjából *magánvállalatokként* kell kezelni. Ha az állam vagy város kereskedelmi ügylettekkel foglalkozik, a Kereskedelmi Törvény 4. §-a értelmében ép olyan »kereskedő« lesz, mint bármely más fizikai vagy jogi személy.

A napjainkban mindenütt megerősödött állami beavatkozást — amely olykor a »tervgazdálkodás« kontúrjait ölti magára — nem szabad úgy fel fogni, hogy ezzel a modern államok ki akarják venni a vállalatokat a magánkézből, tehát az államszocializmus vizei felé eveznek. Hanem csakis úgy, hogy a katasztrofális munkanélküliség, tőkehiány, külkereskedelmi kínai falak, termelési anarchia, valutaválság és árzuhanás közepette az állam kénytelen a súlyos válságba jutott gazdasági élet segítségére jönni; annak *átvételését* a lehetőség szerint megkönnyíteni. De mihelyt a válság megszűnik vagy enyhül, az állam boldogan fogja ismét szabadjára engedni a gazdasági erők játékát, a gazdasági törvények zavartalan érvényesülését és visszavonul arról a területről, amelyre őt csakis a dura necessitas kényszere szorította. Mert még ma is igazság, minthogy mindig igazság fog lenni Deák Ferencnek az a bölcs megállapítása, hogy »kereskedést, szorgalmat az állam (a törvény) nem teremthet; az állam ezeknek csak az akadályait háríthatja el.«

A kifejtettek alapján teljes mértékben csatlakozom a székesfőváros közigazgatásáról szóló 1930: XVIII. t.-c. 87. §-ában és az iparfejlesztésről szóló 1931: XXI. t.-c. 34. §-ában is kifejezésre juttatott ahhoz az elvi állásponthoz, hogy az állam és a város elvileg kötelesek tartózkodni attól, hogy a magánvállalatokkal szemben olyan versenyt fejtsenek ki, amely — a rendelkezésre álló rendkívüli eszközök erejével — béklyóba verné a magánvállalkozást és lerombolná a mai társadalmi és gazdasági rend egyik lényeges alapját: *minden egyénnek az ipar és kereskedelem folytatására irányuló szabadságát*. Épen ezért közüzemet csakis a *közérdek* által indokolt szükség esetében szabad létesíteni. És a vizet, világítást és energiát szolgáltató közművektől eltekintve, nem szabad közüzem létesítését megengedni, ha a magánvállalkozás ugyanazt a munkát gazdaságosan és a fogyasztók szükségletét a közérdeknek is megfelelő módon el tudja látni.

A magam részéről még azt is hozzátenném, hogy nem elég kritérium a vállalkozás közérdekű volta. Szükséges még az is, hogy a vállalat *bürokratikus módon legyen kezelhető*; tehát az adminisztrációban járatos, megbízható tisztviselők által legyen vezethető. Olyan vállalat legyen, »ahol inkább igazgatni, mint gazdálkodni kell.« Mert mihelyt egy vállalat merész iniciatívát és folytonos alkalmazkodóképességet követel, még akkor sem boldogulhat házi kezelés mellett közkézből, ha különben közérdekű volta elvitathatatlan volna.

A második elvi kérdés, amelyet itt érinteni szeretnék, hogy azokat a hibákat és hiányokat, amelyeket fentebb csoportosítottam, nem lehet a közüzemek lényegéből fakadó, szükségképeni, szervi betegségekként feltüntetni. *Mert a szervezeti probléma épen az, hogy a szükséges és nélkülözhetetlen közüzemeket olyan módon kell megorganizálni, hogy a helytelenül szervezett közüzemeknél jelentkező hibák és tökéletlenségek kiküszöbölődjenek.*

Végezetül egy harmadik elvi kérdéssel kell még foglalkoznom. A budapesti kereskedelmi és iparkamara már említett elaborátuma egyrésről túlságos doktrinerséggel és elmosódottan írja körül a *közüzemek fogalmát*, másrésről túlzott élességgel állítja szembe a közüzemet a magánvállalatokkal.

A Kamara »közüzem«-nek minősít minden olyan vállalatot, amelynél »a rizikót az állam veszi magára«, amelyben »állami tőke dolgozik«, »amely mögött ott áll az adózó pénze«, »amelynek gesztiojából folyó kockázat az adófizetők vállára helyezkedik«, amelynek »részvénypakettje túlnyomórészt közkézből van«, amely »a közület támogatásával keletkezett vagy működik«.

A közüzem fogalmának ez a kiszélesítése míg egyrésről tárgyilag indokolatlan, másrésről összekeveri az állam és általában a közület érdekelt-ségét, részesedését vagy támogatását bizonyos magánvállalatoknál, a közület önálló és közvetlen gazdasági tevékenységével. Elvégre a Kereskedelmi Bankot nem lehet mindjárt közüzemnek minősíteni, ha külföldi kölcsönéért az állam kezességet vállal. Habár kétségtelen, hogy ebben az esetben az állam rizikót vállal és a bank gesztiojából folyó kockázat az adófizetők vállára nehezedik. De nem lehet egyszerűen közüzemi jelleget megállapítani a szövetkezeteknél, par excellence az agrárszövetkezeteknél sem, azon a címen, hogy azok az állam iniciatívájára és *támogatásával* alakultak és működnek. Hiszen a kölni Bankiertag is elismerte — habár annak közüzemellenes diszpozíciójához a legcsekélyebb kétség sem férhet, — hogy agrárpolitikát és szociálpolitikát szövetkezetek nélkül csinálni nem lehet és viszont a szövetkezettől sem lehet kívánni, hogy a karitatív szociálpolitikából eredő rizikót a szövetkezet mint magánvállalat egyedül viselje.

Egészen más és külön kezelendő probléma tehát a *köztámogatásban részesülő magánvállalat problémája* és más a *közüzem problémája*. És helyes

úton jár a m. kir. minisztériumnak 4600/1933. M. E. számú rendelete, amidőn különbséget tesz :

1. a szorosan vett állami üzemek (posta, államvasút, állami vas-, acél- és gépgyár, állami erdők, állami mezőgazdasági birtok, selyemtenyészés, postatakarékpénztár és kőszénbányászat),

2. egyéb bárminő alakban működő közületi vállalat, üzem és intézet ; és

3. köztámogatásban részesülő részvénytársaság, szövetkezet vagy korlátolt felelősségű társaság között ; és ez utóbbiak közül is kiemeli az általános szabályozás alól a Magyar Nemzeti Bankot, a Pénzügyi Központot és az OKH-et.

Én közüzemnek csakis azokat a vállalatokat minősítem, amelyeket az állam vagy más közület maga létesít, szervez és vezet *bárminő alakban*. Akár házi üzem, akár egyéni cég, akár kereskedelmi társaság formájában. Ez a körülírás jelentékenyen szűkebb, mint a budapesti kereskedelmi és iparkamara körülírása. De tágabb, mint a *Hoór-Tempis Móric és Papanek Ernő* 1925. évi javaslatának 1. és 2. §-ában foglalt és a »közüzemi vállalat«-ra vonatkozó meghatározása, amely differencia specifikaként a kizárólagos tulajdonjogot, a korlátolt felelősséget és az egyéni cég jelleget követeli meg. Elvégre a közüzem nem szűnik meg közüzem lenni akkor sem, ha kereskedelmi társaság formájában is van szervezve és elsőbbségi részvények kibocsátásával idegen társtulajdonosokat is beenged a vállalatba. Helyesebb úton jár a fővárosi törvény, amely »üzem«-en a székesfőváros által *szervezett* üzleteket, vállalatokat és telepeket érti és különbséget tesz nem kereskedelmi társaság formájában és kereskedelmi társaság formájában szervezett üzemek között.

Ezekután áttérek tulajdonképeni témámra és pedig annak a kérdésnek vizsgálatára, hogy minő jogi szervezet felel meg leginkább a közüzemek szükségleteinek és alkalmas arra, hogy a közüzemeknél észlelhető hiányok intézményesen kiküszöböltesse.

Ennek a kérdésnek megoldási módozatai tekintetében igen érdekes támpontokhoz jutunk, ha előbb a *nagyvállalat problémáit* tesszük vizsgálat tárgyává. És itt visszatérek annak a megállapításomnak közelebbi alátámasztására, hogy a budapesti kereskedelmi és iparkamara túlságosan élesen állítja szembe a közüzemet a magánvállalattal.

Köztudomású tényeket említek, ha hivatkozom arra, hogy a kapitalisztikus nagyvállalat az egész világon kiemelkedik a szorosan vett magánvállalkozás szűkös kereteiből. Mert tőkét a társadalom úgyszólván egész megmozgatható tőkefeleslegéből szerzi ; részvényesei elvesztik tagsági jellegüket és egyszerű tőkésztulajdonosi kötvényesek lesznek ; a vállalat maga szociális organizmussá szélesedik, amelyet olyan egyének vezetnek, akik nem tisztán a részvényesek megbízottjai és sáfárjai, hanem a nagyszámú vállalati alkalmazott és a fogyasztók érdekének, sőt az egyetemes közgazdasági érdeknek képviselői is. És ennek folytán lényeges változtatásra szorul

az a jogászi alapszemlélet is, amelyből kiindulva a jog a részvénytársaságok szabályozását felépíti. A code de commerce-et és a kereskedelmi törvényt is átható szerződéses gondolat helyébe, amely a rt.-ot a részvényesek tisztán magánügyeként kezeli, az »intézményes gondolat« lép, amely a részvényes, a tag érdekét beolvasztja a vállalat érdekébe, amely utóbbi nemcsak a részvényes, hanem a vállalati hitelező, az alkalmazottak és a vevőközönség érdekeinek is a szintézise és számol a nagyvállalat egészséges működéséhez fűződő közérdekkel is.

Az éles szemű Keynes nagyon helyesen látja meg, hogy mihelyt a részvénytársaság egy bizonyos nagyságot és kort elér, mindinkább eltávolodik a magánvállalkozás szférájától és közeledik a — közüzemhez, önmagát szocializálja. A részvényes — a vállalat jogi ura — elválik a vállalat vezetésétől ; a minél nagyobb haszon elérése másodlagos jelentőségű lesz. A vállalat vezetősége sokkal nagyobb súlyt helyez az állandóságra és a vállalat tekintélyére, mint a minél nagyobb osztalék kiöntésére. Fő törekvése, hogy a nyilvános kritika előtt tisztán álljon és biztosítsa vevőkörének és alkalmazottjainak megelégedését. A magánvállalkozásnak ez az új irányzata, amit Rathenau »Unternehmen an sich«-nek, Sombart Werner »Spätkapitalismus«-nak, Keynes »Selbstsozialisierung«-nak és Geiler »kalte Sozialisierung«-nak neveznek és amelyet érzékelhetővé tesz a koncentrációs mozgalom (trust, kartel, koncern, holding, stb. alakulatok), ugyanazokat a finanszírozási és szervezeti problémákat veti fel, és az államnak ugyanazt a közérdekű beavatkozását provokálja, mint a nagy közüzemek.

Nem áll meg tehát az a beállítás, amely a mai gazdasági szervezet két ellentétes pólusaként a tisztán individualista magánvállalatot állítja szembe a szocializált közüzemmel. Mert a nagy magánvállalat elközüemesedik és a közüzemek határozott tendenciája a kommercializálódás ! Mert a nagy magánvállalat csak addig ragaszkodik függetlenségéhez, csak addig kiáltja az állam felé, hogy »hagyj engem nyugodtan dolgozni«, amíg ügyei jól mennek. Ha ellenben bajba jut, a szanálás érdekében, egyszerre reámutat — közérdekű jellegére ! Lásd a Kreditanstalt esetét ! Mert a nagyvállalat alkalmazottjai nem tisztán eufemisztikus célzattal nevezik magukat magántisztviselőknek, hanem igen helyesen azt juttatják kifejezésre, hogy az ő do ut des jelszóra hallgató »szolgálati szerződésük« lényegéből kivetkőzve a köztisztviselő erkölcsi tartalommal is telített jogviszonyához közeledett.

De az sem áll, hogy csupán a közüzemnek lennének szervezeti gondjai. Mert a nagy magánvállalat sem érzi jól magát abban a keretben, amelyet számára a kereskedelmi törvény liberális és optimista részvényjoga az individuális szerződéses gondolat és a demokratikus alkotmány jegyében kijelölt és a nagyvállalat is a közérdekű működést biztosító megfelelő reorganizációra és újabb finanszírozó eszközök igénybevételére szorul. Hiszen

ez a magja a nálunk tengeri kígyóként elhúzódó és még mindig megoldásra váró *részvényjogi reformnak*.

Én tehát a magánvállalkozás és a közüzem szembeállításából nem a kapitalista és kommunista gazdasági rendszer áthidalhatatlan ellentétét olvasom ki, hanem azt a tanulságot vonom le, hogy *észszerű és helyes, ha a közüzem átveszi mindazt a magánvállalattól, ami abban jó és célszerű (a tökefelszívó- és hitelképességet, a kereskedelmi szellemet és a szakszerű vezetést), másrésről azonban kívánatos, hogy a nagy magánvállalat is észrevegye a haszon mellett az általa szolgálendő magasabb célokat és vezetősége a kezében összpontosult tökehatalom birtokában ideális köztisztviselő módjára és felelősségével érezzen, gondolkodjék és cselekedjék!* Mert csak így küszöbölhető ki a nagyvállalat két legnagyobb hátránya: egyrésről idegen vagyonnak kockázat és felelősség nélküli kezelése, másrésről az egyéni cselekvést szabályozó erkölcsi törvények hiánya.

Úgy külföldön, mint nálunk is általánosan elterjedt nézet, hogy a közüzemek legmegfelelőbb szervezeti formája a *részvénytársaság*. Mert a részvénytársaság mint önálló jogi személy, önálló vagyoni alanyiség felett rendelkezik és így vagyoni ügyei élesen elkülöníthetők a közület háztartásától. Mert a részvénytársaságnál, mint kereskedelmi társaságnál, szabadon érvényesülhetnek a kereskedelmi vállalkozás legfőbb előnyei: az egyakarat, a gyors elhatározás, az alkalmazkodóképesség és a szabad üzleti mozgékony-ság. Tehát kikapcsolható a gazdasági tevékenység megbénulását jelentő közigazgatási gyámkodás, aktagyártás és lassúság. Mert részvénytársaságnál a közület a szavazattöbbség révén kezében tarthatja a vállalatot. És végezetül mert a részvénytársasági formában szervezett közüzemnek meg van a kellő, a közület vagyoni helyzetétől független *hitelképessége*, amely sokszorosán fokozható, ha az egyes közüzemi részvénytársaságok érdekközösségbe lépnek, közös hitellellátó szervezetet létesítenek, tehát a magánvállalatnál észlelhető koncentrációs mozgalom előnyeit a maguk javára is biztosítják.

Ezek az érvelések nézetem szerint ugyan kerülgetik, de nem ragadják meg a lényegét. Azt a legfőbb, mondhatnám egyetlen, döntő argumentumot, amely a közüzemek részvénytársasági formában szervezését evidenter előnyössé, sőt szükségessé teszi.

A részvénytársasági forma legfőbb előnye ugyanis a *nagy tökefelszívó képesség*. Ezt a képességet a *részvény* biztosítja. Az a forgalomképes, tőzsdén szereplő értékpapír, amely táplálja a *tőkéstársadalom* játékszenvedélyét azzal, hogy kilátást (chance-ot) ad az *esetleges* nagy osztalékra és az *esetleges* nagy árfolyamnyereségre. Az olyan részvénytársaság, amely nem bocsát ki részvényt, egyszerűen nem részvénytársaság; legjobb esetben álrészvénytársaság. És ha a közület maga kívánja finanszírozni vállalatát, akkor teljesen indokolatlan, hogy azt részvénytársaság formájában szervezze meg.

Elvégre a vagyoni önállóságot és a korlátolt felelősséget biztosíthatja a korlátolt felelősségű társasági forma segítségével is, annál is inkább, mert az 1930 : V. t.-c. 16. §-ában megkövetelt tagminimum (még egy tag) előteremtése nem okozhat gondot, de meg ha valahol, úgy a közüzemnél ismerhető el elsősorban az »Einmannengesellschaft«, a »korlátoltan felelős egyéni cég« intézménye.

És így nem látom be az r.-t.-i alak indokoltságát azokban az esetekben, amidőn a közület adja az egész tőkét, a közület vállal korlátlan felelősséget a vállalat kötelezettségéért avagy jegyzi az összes részvényeket és azokra ráül. *A részvénytársasági formának csak olyan közüzemnél van indokoltága és bontakozhatnak ki a felsorolt előnyei, amelyek haszonnal dolgoznak és amelyek hajlandók és képesek ebben a haszonban a tőkés társadalmat is részesíteni, a nélkül, hogy ennek folytán a vállalat irányítása kisiklanék a közület kezéből.*

A közüzemi r.-t. eredményes működése azonban a megfelelő garanciáktól és kellő szervezettől függ.

Mik volnának a megfelelő garanciák és mi volna a kellő szervezet?

1. Garancia volna mindenekelőtt az 1930: XVIII. és 1931 : XXI. t.-c.-ekben már kimondott az a szabály, hogy közüzemi r.-t. csakis kormányhatósági engedéllyel alapítható. Ez az engedély nemcsak a felett döntene, hogy tényleg olyan vállalatról van szó, amellyel a közület a mai gazdasági rendben is foglalkozhatik, hanem előzetes cenzura is volna a tekintetben, hogy a vállalat gazdasági szempontból indokoltnak és kellő rentabilitást biztosítónak ígérkezik-e. Épen ezért az engedélyezés kérdésében kikérendő volna a mindjárt részletesebben ismertetendő központi ellenőrző szerv — alábbiakban »Közüzemi Központ« — szakvéleménye is.

2. A közüzemi részvénytársaságok a kereskedelmi törvény szerinti autonóm és bírói ellenőrzésen kívül a *Közüzemi Központ irányítása és ellenőrzése alá vonandók.*

Ezt az ellenőrző szervet én — szemben a 4600/1933. M. E. rendelet túlságos bürokratikus Közérdekeltségek Felügyelő Hatóságával és a *Hoór-Tempis—Papanek*-féle javaslat ugyancsak nehézkes »Országos Közüzemi Bizottság«-ával — *kommerciálisabb alapon szervezném meg.* Körülbelül a Pénzügyi Központ mintájára.

A Közüzemi Központ végezné az ország egész területén nemcsak a közüzemi részvénytársaságok, hanem — a szorosan vett állami üzemek, a Nemzeti Bank, a Pénzügyi Központ és az Országos Központi Hitel-szövetkezet kivételével — a házikézelésben levő és egyéb jogi szervezetben működő közüzemeknek, valamint azoknak a magánvállalatoknak az ellenőrzését is, amelyek a 4600/1933. M. E. számú rendeletben körülírt módon köztámogatásban részesülnek.

Ez alkalommal a Közüzeti Központnak csak a részvénytársasági formában szervezett közüzemeknél betöltendő szerepével kívánok foglalkozni.

A közüzemi részvénytársaságok tagjai lennének a részvénytársasági, kft.-i vagy szövetkezeti formában megszervezett Közüzeti Központnak. A Közüzeti Központ nemcsak az állandó revízióját végezné a kötelékébe tartozó vállalatoknak, hanem bizalmi személyként avagy holding társaságként kezelné a közület tulajdonában levő részvényeket is és így maga irányítaná e részvénytársaságok működését. Ezzel intézményesen lenne kikapcsolva a közüzemek legfőbb veszedelme, t. i. az a lehetőség, hogy protekció, politikai befolyás és közigazgatási akadékoskodás deformálják vagy zavarják az egyes közüzemek vezetését és működését.

Mert a lokális és pártérdekeken felül álló és tisztán a szakszerűséget szem előtt tartó Közüzeti Központ — *mint a közüzemek autonóm szerve* — nemcsak helyesen szelektálná a vállalatvezetőket, de érvényesítené maradék nélkül a közüzemeknél is a magángazdaságnál bevált üzemgazdasági elveket és útjába állana annak is, hogy a vezetők a politikai pártok állandó nyomása alatt álljanak. A közület a saját vállalatára őt megillető befolyását nem közvetlenül — tehát a vállalat közgyűlésén vagy vezetőségének delegálása útján —, hanem a Közüzeti Központ közvetítésével érvényesíthetné. A Közüzeti Központ ugyanis, mint meghatalmazott és egyben megbízott köteles volna a részvénytulajdonos közület utasításait szem előtt tartani. Ezek az utasítások azonban csakis az általános üzletpolitikára, árszabásra, szociálpolitikára stb., de sohasem pártpolitikai vagy a gazdasági szemponttól távoleső egyéb célok megvalósítására vonatkozhatnak. Az ilyen befolyások ellen a Közüzeti Központ védelmet találna a legfőbb felügyeletet gyakorló belügyminiszternél.

A Közüzeti Központ tehát elképzelésem szerint közelebb állana a német városok »Treuhangesellschaft für Kommunale Unternehmungen A.-G.«-hoz, mint a tisztán állami hivatal jellegű Közérdekeltségek Felügyelő Hatóságához, avagy a *Hoór-Tempis—Papanek-féle* Országos Közüzeti Bizottsághoz. Ép oly autonóm szerve lenne maguknak a közüzemeknek, mint a Pénzügyi Központ a pénzügyzeteknek. Tehát nem kívülálló, tisztán negatív és passzív ellenőrző és a közüzemekről idegen hatósági szervezet volna, hanem a közüzem gondolatának és e gondolat ideális megvalósításának legfőbb, szakszerű fóruma, ahol magukat az érdekelt közüzemeket, illetőleg azok tulajdonosait illetné a döntő szó. Amely anyagilag és erkölcsileg is felelne az általa *irányított* és nemcsak ellenőrzött közüzemek racionális és gazdaságos működéséért. Hivatása volna a közüzemek kataszterének felállítása, fajok szerinti csoportosítása, az egyes fajok üzemgazdasági szervezetének felépítése, az egységesen kezelhető üzemek koncentrációja, a közüzemek hitelezési szervének a kiépítése stb. stb. Természetesen mindezt

a sok és fontos feladatot nem egyszerre, létesítésének pillanatától kezdve oldaná meg, hanem a szerves fejlődés fokozatosságával és átgondoltságával. Amit a törvényhozás momentán tehet, az csupán az egészséges, fejlődőképes mag elvetése és útjára indítása. Hiszen a Pénzügyintézeti Központ sem toppant Minervaként, teljes kifejllettségével élénk, hanem a fokozatos fejlődés útján jutott el mai magas színvonalához.

A Közüzemi Központ hivatását, jogkörét, a közületekkel és a kormánnyal fennálló jogviszonyát külön törvényben kellene részletesen körülírni. Minthogy ezúttal csak ideát vetek fel, e szabályozásnak még az általános kontúrjaival sem akarok foglalkozni. Csak azt kívánom kidomborítani, hogy a Közüzemi Központ is ellátandó volna a kellő számú hites könyvvizsgálóval, épúgy, mint a Pénzügyintézeti Központ. E hites könyvvizsgálók feladata volna a közüzemek állandó revíziója.

A kormányhatósági engedély és a döntő befolyást és állandó autonóm ellenőrzést jogánatosító Közüzemi Központ volna a legfőbb garanciái a közüzemi részvénytársaságok megfelelő alapításának és működésének.

3. Továbbá garancia volna — amelyet a közüzemi részvénytársaságnál minden oldalról szükségesnek tartanak, — hogy a *teljes szavazatok száma vagy legalább is a minősített szavazattöbbség a közület kezében legyen.*

Ezt a követelményt nézetem szerint oly módon kell honorálni, hogy a részvénytársasági forma legfőbb előnye: a tőkefelszívó képesség a közüzemi részvénytársaságnál se legyen veszélyeztetve. Tehát, hogy a tőkepénzesek teljes megnyugvással és bizalommal fektessék tőkéjüket közüzemi részvénytársasági részvényekbe. Ennek kétféle útja is volna. A törvénynek vagy fel kell hatalmazni a közüzemi részvénytársaságokat, hogy alapszabályaikban a közületet illető törzsrészvényeknek *többszörös szavazatjogot* biztosítsanak (l. 1926. Tervezetem 12. §-át) vagy meg kell honosítani az angol-északamerikai részvényjogban régóta ismert *szavazat nélküli elsőbbségi részvény* intézményét (l. 1932. Tervezetem 11. §-át).

A szavazat nélküli elsőbbségi részvény, nézetem szerint, a legalkalmasabb instrumentum volna arra, hogy a közüzemi részvénytársaság finanszírozásának és belső szervezetének problémáját kielégítő módon megoldja.

Ez a részvénytípus ugyanis egyaránt számol a közüzemi részvénytársaság belső szervezetének szükségleteivel és azoknak a tisztán tőkét szolgáltató, folytonosan változó részvényeseknek érdekével is, akik nem tudnak, de nem is akarnak a vállalat irányításában részt venni. Mert a szavazójog csakis a közület tulajdonában levő törzsrészvényeket illetően meg, a vállalat sorsának irányítása kizárólag a közület, illetve megbízottja: a Közüzemi Központ kezében marad. Viszont a tőzsdére bevezetendő elsőbbségi részvények javára biztosított jelentékeny osztalékelsőbbség, likvidációs hányad-előbbség és esetleges részvényamortizáció, elegendő vonzerőt

gyakorolnának a tőkepenzesekre és megkönnyítenék a vállalat finanszírozását, különösen, ha e részvények tulajdonosainak érdeke megfelelő védelemben részesül.

Az angol-amerikai jogban a védelem abban áll, hogy amennyiben a részvénytársaság nem fizeti a garantált minimális elsőbbségi osztalékot, az elsőbbségi részvények szavazójoga feléled. Tehát az elsőbbségi részvényesek is megjelenhetnek a közgyűlésen és ott esetleg majorizálhatnak vagy legalább is közreműködhetnek a vezetőség elmozdításában.

Ezt a védelmet a közüzemi részvénytársaság elsőbbségi részvényeseinek nem lehet biztosítani, mert arra vezethetne, hogy a vállalat vezetése kisiklik a közület kezéből. Közüzemi részvénytársaságnál más módon kellene a tőkepenzesek bizalmát biztosítani. Így mindenekelőtt a *közületnek garantálnia kellene a minimális osztalékot* arra az esetre, ha a vállalat nem produkál nyereséget. Ez a garancia koránt sem jelentene a közület háztartásában akkora bizonytalanságot, mint a közüzem valamennyi tartozásáért vállalt korlátlan felelősség. Ezen kívül az elsőbbségi részvényesek a kötvényesek mintájára külön közgyűlésbe volnának szervezhetők, amelynek hozzájárulását kellene megkövetelni a vállalat bizonyos, az elsőbbségi részvényesek érdekeit is érintő közgyűlés határozatainak érvényességéhez és amely az elsőbbségi részvényesek érdekeinek állandó képviselőre *gondnokot* választ. A gondnok feljogosítandó volna arra, hogy a vállalat közgyűlésén és igazgatósági ülésein megjelenjen, ott felszólaljon, kérdéseket intézhessen a vezetőséghez és felszólalásának jegyzőkönyvbe vételét követelje; a törvénybe vagy alapszabályba ütköző közgyűléshatározatokat a bíróság előtt perrel megtámadja, az ok és cél megjelölésével közgyűlés összehívását követelje és a vállalat költségén az általa választott hites könyvvizsgálókkal az ügymenetet felülvizsgáltassa és a vizsgálat eredményét az elsőbbségi részvényesek közgyűlése előtt ismertesse.

A közüzemnél is — mint minden vállalatnál — legfontosabb szervezeti probléma a vállalat érdekeivel összeforrott, állandó, korrekt és szakszerű *vezetés*, valamint az *alkalmazottak* odaadó és lelkes munkájának a biztosítása.

Nincs rossz üzlet, csak rossz vezetés van és fordítva: a jó vezetés jelenti a jó és egészséges vállalatot is.

Az egyes közüzemeknél tapasztalható hiányok és tökéletlenségek túlnyomórészt arra vezethetők vissza, hogy a jelenlegi szervezet vagy inkább szervezetlenség mellett utat törhet magának a protekcióval, pártpolitikával és intrikákkal kitenyészített antiszelekcio. Hogy még akkor is, ha reátermett vezető kerül az élre, az nem fejthet ki hosszú időre beállított, messzetekintő, tisztán a gazdaságosság elveire épített üzleti politikát, mert munkáját állandóan zavarják azok az egyéb szempontokat érvényesítő befolyások, amelyek-

től egzisztenciája függ. És végezetül, hogy a vállalat alkalmazottjainak kiválogatása, előléptetése, stb. tekintetében sem az érdem, a szakszerűség és gazdaságosság szempontjai, hanem a pártérdek és a protekció érvényesülnek. Ha nem tudjuk biztosítani a közüzemeknél a helyes szelekciót és a vállalat érdekével összeforrott alkalmazottak lelkes táborát, akkor legokosabban úgy járunk el, ha teljesen lemondunk közüzemek létesítéséről és fenntartásáról. Mert hiába vesszük körül a közüzemeket a jogszabály-garanciák erdejével, hiába húzzuk ki az alapítás, működés és ellenőrzés jogi drótsövényeit, ha a vállalat sorsát nem arra való emberekre bízuk.

A jó vezetés intézményes biztosításának szempontja indokolja mindenekelőtt a Közüzemi Központ létesítését. Ennek a Központnak kell súlyos erkölcsi és anyagi — igenis anyagi — felelősség mellett (mert van *culpa in eligendo* is a jog világában!) kijelölni a közüzem vezetőségét, megkötni az üzemvezetőkkel a szolgálati szerződéseket, megállapítani az alkalmazottak szolgálati pragmatikáját és éberren vigyázni arra, hogy a helyes szelekció az egész vonalon könyörtelenül érvényesüljön.

A kijelölt üzemvezetők (vezérigazgató, ügyvezető-igazgató, igazgatók stb.), igazgatóság és felügyelőbizottság odaadó működését pedig biztosítani kell a nyilvánosság, az ellenőrzés és a felelősség öntudatos kiépítésével, valamint az összeférhetetlenségi eseteknek szabályozásával.

1. Közüzemi részvénytársaságoknál a nyilvánosság elvének maradék nélkül kell érvényesülnie. Mert annak az igazgatóságnak, amely az adófizetők és tőkepénzesek vagyonát kezeli, egyenesen kötelessége, hogy e vagyon hűséges és szakszerű kezeléséről a nyilvánosság előtt részletesen számoljon el. A Közüzemi Központ hivatása volna, hogy megállapítsa az évi mérleg és eredményszámla felállításánál követendő elveket; az évi számadások tagozódását akként írja körül, hogy azokból a vállalat vagyoni helyzetéről és üzleti eredményéről mindenki világos képet kapjon; állapítsa meg az igazgatóság évi jelentésének tartalmát, hogy abból a vállalat ügyvezetésének legfontosabb eseményei kivehetők legyenek és végezetül kötelezze a közüzemi részvénytársaságokat évközi, legalább havi jelentések közzétételére.

2. A közüzemi részvénytársaságok igazgatóságának ellenőrzését a Közüzemi Központ létesítése tökéletesen megoldja. E központ gyakorolván a közgyűlésen a szavazójogot, jelölve ki az üzemvezetőket, igazgatóság és felügyelőbizottság tagjait — az ügyvezetés legfőbb irányítása és a *preventív ellenőrzés* az ő feladata lesz. De ugyancsak a Közüzemi Központ feladata a *represszív ellenőrzés* is, amelyet hites könyvvizsgálói végeznek. Az ellenőrzés — elgondolásom szerint — megilletné a szavazat nélküli elsőbbségi részvényesek gondnokát is, aki azt — amennyiben a részvényesek érdekében szükségesnek látja — általa választott hites könyvvizsgálókkal végez-

tetné. Ez az ellenőrző jog egyszerű modulációja lenne a Kt. 175. §-a értelmében az alaptőke $\frac{1}{10}$ részét képviselő részvényesek megvizsgáló jogának.

3. A lelkiismeretes vezetésnek harmadik garanciája a *felelősség*; és pedig nemcsak a *magán*-, hanem a *büntetőjogi felelősség* is.

Az üzemvezetők (vezérigazgató, ügyvezető-igazgató, igazgató stb.) és az igazgatóság tagjai a *rendes kereskedő gondosságával* kötelesek a vállalat ügyeit vezetni, a felügyelőbizottság tagjai pedig az ügyvezetést ellenőrizni. Magánjogilag felelősekké válnak tehát, ha kötelességüket nem teljesítve a vállalatnak vétkesen kárt okoznak. Az üzemvezető nem mentesül a felelősség alól azon a címen, hogy az igazgatóság vagy a Közüzemi Központ jóváhagyásával vagy utasítására járt el. De ugyancsak felelősség terheli a Közüzemi Központot, illetve annak igazgatósági tagjait, ha a kezükbe tett szavazójoggal olyan közgyűléshatározat hozatalánál működtek közre, amely a vállalat érdekeit nyilvánvalóan sérti, vagy befolyásukat arra használják fel, hogy az igazgatóság és felügyelőbizottság tagjait a vállalatot károsító cselekmények elkövetésére reábirják, végezetül, ha a közüzemi részvénytársaság vezetőségének megválasztásánál elmulasztják a kellő gondosság kifejtését.

De egyéni felelősség állapítandó meg a vállalatot revideáló hites könyvvizsgálók terhére is.

A felelősség szabályozása tekintetében az 1930: XVIII. t.-c. 89. és 91. §-aiban található rendelkezések, valamint az 1932. évi Tervezetemben foglalt javaslatok támpontul szolgálhatnak.

4. A megfelelő vezetés biztosítéka a közüzemi részvénytársaságok hatékony védelme vezetőinek egyéni érdekeivel szemben. A fővárosi törvény 90. §-a helyes úton jár, amidőn az üzemvezetőkkel és alkalmazottakkal szemben szigorú *versenytilalmat* állít fel, általában megtiltja, hogy ők *mellékfoglalkozást* folytassanak és hogy közeli rokonok működjenek a vállalatnál. Ezeket a rendelkezéseket a közüzemi részvénytársaságoknál ki kellene terjeszteni az igazgatóság és felügyelőbizottság tagjaira is és kiegészíteni a vállalattal való ügyletkötés — különösen a hitelügyletek — szabályozásával, valamint az ú. n. in sich ügyletek tilalmával (v. ö. 1926. Tervezetem 123., 124. és 125. §-aival és 1932. Tervezetem 104. és 105. §-aival).

Végezetül a közüzem szervezeti problémáihoz tartozik a *közüzemi alkalmazottak szakszerű, odaadó és a vállalat érdekével összeforrott munkájának a biztosítása* is.

Itt is természetesen a legfontosabb a helyes szelekció és az alkalmazottak számának a vállalat szükségleteivel számoló racionális megállapítása. De elsősorban a közüzemtől lehet és kell elvárni, hogy alkalmazottainak *szociális helyzetéről* a legmesszebbmenő módon gondoskodjék. Hiszen a közüzemek létjogosultságának egyik legátütőbb erejű *indoka* éppen az, hogy

ezreknek, tizezreknek teremtünk így emberhez méltó, nyugodt egzisztenciát. A szociális gondoskodást a megfelelő *szolgálati pragmatika* hivatott intézményesen biztosítani. Ezen felül azonban *közvetlenül érdekeltté kell tenni az alkalmazottakat a vállalat rentábilis működésében*. Ennek eszközei volnának : a forgalmi jutalék, nyereségben részesítés és az elsőbbségi részvények alkalmazottak által való megszerzésének megkönnyítése.

Amikor a közüzemi alkalmazottak direkt érdekeltségének ezeket az eszközeit felsorolom, igen távol állok a szocialista mentalitástól, amely ezekben az eszközökben azt a tál lencsét látja, amellyel a kapitalizmus a proletárok »jogos« örökségét : a vállalat kommunizálását akarja megszerezni. Ezek nagyon is kapitalista eszközök. A »felvilágosult« kapitalizmus eszközei, mely megszívlelte *Széchenyinek* bölcs szavait, hogy : »Nincs oly akadály, melyen az emberi állhatatosság ne győzne, ha a munkálók *magukért és övéikért* fáradoznak ; midőn a legkisebb nehézségek előtt is visszaijed a mindig másért izzadó szolga.« A kétségtelenül kapitalista angol hajóvállalatok nagyon is jól tudják, mit jelent a rentabilitás szempontjából az, hogy részvényeiknek tekintélyes része — a kapitányoktól le a fűtőig — az alkalmazottak birtokában van. És egy 1929. évi amerikai statisztikai kimutatásban olvastam, hogy az akkor 375 milliárd aranykorona névértéket reprezentáló északamerikai részvényből közel 45 milliárd koronát, tehát Nagy-Magyarországnak egész nemzeti vagyonát kitevő részvénytömeg volt az alkalmazottak tulajdona.

*

A közüzemek jogi szervezetére vonatkozó elvi álláspontomat a kifejtettek alapján a következőkben foglalom össze :

Az 1930 : XVIII. és 1931 : XXI. törvénycikkeknek abban az alapvető kérdésben elfoglalt elvi álláspontja, hogy a közület milyen tereken és feltételek mellett foglalkozhatik gazdasági tevékenységgel, helyes.

A közüzem fogalma azokra a vállalatokra korlátozandó, amelyeket az állam vagy más közület (törvényhatóság vagy község) bárminő alakban maga létesít, szervez és irányít. Tehát a »közüzem« problémája elválasztandó a közületnek magánvállalatoknál — par excellence részvénytársaságoknál, szövetkezeteknél vagy korlátolt felelősségű társaságoknál — vállalt érdekelt-ségtől vagy e vállalatok köztámogatásától.

A városi közüzemek — eltekintve a kisebb jelentőségű és kereskedelmi tevékenységet ki nem fejtő üzemektől és telepektől — önálló jogi személyiségű és vagyonú kereskedelmi társaságok alakjában szervezendők meg és pedig

1. ahol a tőkét és hitelt kizárólag a közület bocsátja rendelkezésre, *korlátolt felelősségű társaság formájában* ;

2. ahol azonban lehetségesnek és célszerűnek mutatkozik, hogy a vállalati nyereségben való részesítés ellenében a befektetési és forgótőkéhez a tőkéstársadalom is hozzájáruljon, *részvénytársasági formában*.

Továbbfejlesztve a 4600/1933. M. E. számú rendelet helyes gondolatát — a szorosan vett állami üzemeket, valamint a Magyar Nemzeti Bankot, a Pénzügyi Központot és az Országos Központi Hitelszövetkezetet kivéve — valamennyi közüzem és olyan részvénytársaság, szövetkezet és korlátolt felelősségű társaság, amely a 4600/1933. M. E. számú rendelet 2. §-ában megállapított módon köztámogatásban részesül, egy a Pénzügyi Központ mintájára részvénytársasági, szövetkezeti vagy korlátolt felelősségű társasági formában szervezendő »Közüzemi Központ« irányítása és ellenőrzése alá helyezendő. A Közüzemi Központba tagként az összes ellenőrzése alá eső közüzemek és köztámogatásban részesülő vállalatok belépni kötelesek. A Közüzemi Központ közüzemek tekintetében a belügyminiszter, a köztámogatásban részesülő vállalatok tekintetében pedig a pénzügyminiszter felügyelete alatt működik.

A közüzemi részvénytársaság :

1. csakis a kormány engedélyével alakulhat. Az engedélyezés kérdésében való döntés előtt kikérendő a Közüzemi Központ szakvéleménye is.

2. a közület tulajdonát alkotó és szavazójogot egyedül biztosító törzsrészesítések alapján a szavazójogot, mint bizalmi személy (Treuhänder, trustee) vagy holding társaság, a Közüzemi Központ gyakorolja ; állandó revízióját a Közüzemi Központ hites könyvvizsgálói végzik.

3. A közüzemi részvénytársaság a tőkéstársadalom részére *szavazat nélküli elsőbbségi részesítések*et bocsát ki, amelyek osztalék-, likvidációshányadelsőbbséget és a kisorsolási terv szerinti részesítésvonást biztosítanak. A szavazat nélküli elsőbbségi részesítéseknek

a) az alapszabályokban megállapított minimális osztalékát a közület garantálja ;

b) e részesítéstartalékosai a 60.300/1922. I. M. sz. rendelet mintájára külön közgyűlésbe szervezendők, amelynek hozzájárulása követelendő meg a közüzemi r.-t.-nak bizonyos, az elsőbbségi részesítések érdekeit is érintő közgyűlés határozataihoz és amely az elsőbbségi részesítések érdekeinek állandó képviselőjére gondnokot választ ;

c) a gondnok gyakorolhatja a részesítések individuális jogait (a megtámadójogot és a kisebbségi jogokat), különösen a vállalat üzletvezetésének hites könyvvizsgálókkal felülvizsgáltatását és megjelenhet és felszólalhat a vállalat közgyűlésén és igazgatósági ülésein.

4. A közüzemi részvénytársaság igazgatóságát és felügyelőbizottságát a Közüzemi Központ jelöli ki (illetőleg választja meg a közgyűlésen), hasonlóképpen az üzemvezetőket (vezérigazgatót, ügyvezető-igazgatót, igazgatókat stb.)

A megfelelő vezetés garanciáiként kiépítendő

a) a nyilvánosság,

b) ellenőrzés és

c) felelősség elvei és

d) az igazgatósági tagok, üzemvezetők és alkalmazottak összeférhetetlenségi eseteinek a szabályozása.

A közüzemi állandó alkalmazottak tekintetében :

1. keresztülviendő a helyes szelekció és a racionálás elvei ;

2. gondoskodni kell az alkalmazottak szociális helyzetéről és pedig

a) megfelelő szolgálati pragmatika ;

b) ott ahol lehetséges, forgalmi jutalék és

c) közüzemi részvénytársaságnál nyereségben való részesítés és a szavazat nélküli elsőbbségi részvények szerzésének megkönnyítése útján.

*

Zárószóként ezekhez a javaslatokhoz, amelyeknek indokolását e tanulmány fejtegetései tartalmazzák, csak a következőket fűzöm.

Szándékosan nem foglalkoztam az állami üzemek, a közigazgatási feladatokat végző részben magán, részben közjellegű vállalatok és az egészen kis házi üzemek problémájával. De nem érintettem azt a kérdést sem, hogy a közüzem minő közigazgatási feladatokat és problémákat vet felszínre.

Ez a hallgatás természetszerűleg nem jelenti azt, hogy a most említett területeken minden rendben van és nincsen szükség átfogó, koncepciózus reorganizációra. Túlságosan kiszélesítettem volna azonban e kongresszus vitaanyagát, ha ezekre a nagy horderejű és *per tangentem* nem kezelhető kérdésekre is kiterjeszkedtem volna. De tudatosan szűkítettem le a városi közüzemekkel kapcsolatos fejtegetéseimet is tisztán a helyes jogi organizáció és a megfelelő irányítás és ellenőrzés problémakörére. És így a hivatott köz-igazgatási szakférfiakra hagytam annak a kérdésnek mélyebb átgondolását és részletezését, hogy milyen elvek és közelebbi szabályok szerint kellene rendezni a közületek jogi helyzetét egyrészt a Közüzemi Központtal, másrészt az államhatalommal szemben. E fontos kérdés tekintetében azt hiszem eléggé kidomborodott az az alapvető álláspontom, *hogy a közületi autonómiát respektálni kell !* Hiszen a Közüzemi Központ is az autonómia elvén épülne fel, maguknak az érdekelt közüzemeknek volna csúcsszervezete és így sokkal harmonikusabb működést garantálna, mint a könnyen a *quos ego* hangnemet megütő állami ellenőrző hivatal.

Jól tudom, hogy az általam proponált megoldás is ép olyan elgondolás, mint sok más jószándékú javaslat. Nem is exponálom, de nem is exponálhatom magamat – mint afféle látható imperiummal nem rendelkező professzor-ember – túlságosan érette. Kettőt azonban szerénytelenség nélkül is nyomatékosan hangsúlyozhatok. Egyrészt, hogy a közüzemek mai szervezete és rendje nem tartható fenn. Másrészt, hogy helyesen állapítottam meg a közüzemek átszervezésének *célját: az egészséges, a magánvállalatnál bevált üzemgazdasági elvekre építő, kereskedelmi szellemnek és a helyes szelekciónak biztosításában*. Már pedig ha sikerült a helyes célt felismerni, akkor komoly és odaadó munkával meg kell találnunk azokat a legmegfelelőbb eszközöket is, amelyek e célhoz elvezetnek.

A közüzemi kérdés rendezése.

A közüzemek problémája a nemzetgazdaságnak és a közigazgatásnak határkérdése. Ugyanez vonatkozik jogrendjükre is. Jogi szabályozásuk a kereskedelmi jog keretébe is tartozik, de egyedül a kereskedelmi jog nem elegendő a problémák maradék nélküli megoldására. Ezért kell velük a közigazgatási jognak is foglalkoznia. Sőt nagyobb részben tartoznak ahhoz és a kérdés rendezése is a közigazgatás feladata.

Azt hiszem mindenki, aki a magyar viszonyokat ismeri, velem együtt úgy ítéli meg a helyzetet, hogy a kérdésnek a feszítő ereje már igen nagy. Közvélemény és törvényhozás, gazdasági élet és közigazgatás egyaránt sürgős és nyomasztó kérdésnek érzik, amelyet megoldása nélkül elhárítani nem lehet. A megoldás már sok vonatkozásban elő is van készítve és átfogó rendezés lehetősége adva van.

A kérdésnek ezt a stádiumát a következő tények kielégítően bizonyítják :

1. A közüzemekre vonatkozólag a törvényhozás újabban szükségét látta a beavatkozásnak és több részleges incidentalis rendelkezést tett. Az egyes adók és illetékek mérsékléséről és a pengőértékben való számíttással kapcsolatos rendelkezésekről, továbbá az önkormányzati testületek háztartásának hatályosabb ellenőrzéséről szóló 1927 : V. t.-c. 48. §-a, a székesfővárosról szóló 1930 : XVIII. t.-c.-nek a székesfőváros üzemekre vonatkozó 87—91. §-ai, az iparfejlesztésről szóló 1931 : XXI. t.-c.-nek általában a hatósági üzemekre vonatkozó 34. §-a, a közüzemekre vonatkozó egymást foldozó, egymást metsző, de mindig csak részleges, hézagos rendelkezéseket tartalmaznak. Hasonló rendelkezések voltak az önkormányzati testületek háztartásának rendezéséről 1931-ben az akkori belügyminiszter által készített törvényjavaslat tervezetében, amelynek ügyében szaktanácskozást is tartottak.

2. Az 1931 : XXVI. t.-c. alapján kiküldött 33-as Országos Bizottság hatos albizottsága 1931-ben az államháztartásban és az önkormányzatok háztartásaiban elérhető megtakarítások érdekében tartott vizsgálatában az összes közüzemekre és azoknak a közháztartásokban betöltött szerepére kiterjesztette vizsgálatait.

3. Az iparfejlesztésről szóló 1931 : XXI. t.-c.-nek említett 34. §-a úgy rendelkezik, hogy a kereskedelemügyi miniszter az érdekelt miniszterekkel egyetértőleg valamennyi állami üzemet és vállalatot, a belügyminiszter pedig a kereskedelemügyi és pénzügyminiszterrel egyetértőleg valamennyi törvényhatósági és községi üzemet a törvény életbeléptetésétől számított egy éven belül megvizsgálni köteles abból a szempontból, vajjon fennállása közérdekből indokolt-e? A nevezett miniszterek a vizsgálat eredményeihez képest különböző intézkedéseket tehetnek, tett intézkedéseikről és azok eredményeiről pedig a törvény életbelépésétől számított két éven belül az országgyűlésnek jelentést kell tenniök. És ez a két év 1933. évi július hó 7-én lejárt. A vizsgálatot a kereskedelemügyi és a belügyminiszter megbízásából az állami, törvényhatósági és községi üzemekre, a székesfővárosi üzemek kivételével, az Országos Ipartanács állandó bizottsága végezte el és annak eredményét 1933. év június havában terjedelmes jelentésekben terjesztette elő, amelyekben az állami és önkormányzati közüzemekkel a kérdőívek útján begyűjtött anyag alapján egyenként foglalkozik és így olyan anyagot szolgáltatott, amely lehetővé teszi a kérdésnek olyan kimerítő áttekintését és konkrét vizsgálatát, amint az eddig lehetetlen volt.

4. *Budapest székesfőváros* üzemgazdálkodásának sokkal szélesebb köre és a székesfőváros háztartására gyakorolt hatása, valamint a székesfőváros lakosságának szociális érdekeit mélyrehatóan érintő jelentősége a székesfővárosi üzemek és műhelyek kérdésére már előbb ráterelte a figyelmet és a székesfőváros törvényhatósági bizottsága 1931. évi május hó 6-án tartott közgyűlésében, tehát az 1931 : XXI. t.-c. meghozatala előtt úgynevezett ad hoc üzembizottságot küldött ki az üzemek kérdéseinek megvizsgálására. E bizottság munkálatai — amelyekkel a törvényhatósági tanács és a közgyűlés is foglalkozott, sőt egyes üzemek és műhelyek megszüntetését már keresztül is vitte — kerültek a belügyminiszter elé és ily módon a székesfőváros üzeimre vonatkozólag is teljes anyag áll rendelkezésre.

5. Míg a most említett két munkálat csak egyszeri adatfelvétel, a közigazgatás racionalizálására 1931. év januárjában kinevezett kormánybiztos előkészítette és részben megindította a munkálatokat abban az irányban, hogy a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal rendszeres adatgyűjtésébe és a Statisztikai Évkönyvbe a közüzemek kérdését állandóan vegye fel és rendszeresen közölje mindazokat az adatokat, amelyek a közüzemi kérdésnek közigazgatási, közgazdasági és politikai szempontból való megítéléséhez és a mindenkor időszerű kormányzati elhatározásoknak megállapításához szükségesek.

Ezekből az adatokból kitűnik, hogy a közüzemi kérdés teljes feltárása meglehetősen megtörtént, az eddigi töredékes rendelkezéseknél átfogóbb

kormányzati és törvényhozási intézkedések lehetősége elő van készítve, abból, hogy a kormány a közüzemek átvizsgálásáról és a vizsgálat alapján tett intézkedéseiről a törvényhozásnak épen mostanában jelentést előterjeszteni tartozik, további törvényhozási intézkedések szándékára lehet következtetni, de ami a legfontosabb, ilyen intézkedésekre égetően szükség is van, mert a fent említett bizottságok által összegyűjtött anyag a helyzetnek nagy kuszaságát bizonyítja.

6. Nagyjelentőségű új esemény a *Közérdekeltségek Felügyelő Hatóságának* a 4600/1933. M. E. számú rendelettel történt felállítása. Ez emlékeztet a Magánbiztosító Intézetek Felügyelő Hatóságának az 1923 VIII. t.-c. által történt felállítására. Ez a rendelet kimondja, hogy a köztámogatásban részesülő részvénytársaságok és szövetkezetek állami felügyelet alatt állanak, amelyet a pénzügyminiszter gyakorol. A rendelet 24. §-a szerint azonban a 2. §. szerint köztámogatásban részesülő társaságokra meghatározott szabályokat megfelelően alkalmazni kell az állam vállalatára, üzemére vagy intézetére, bármilyen alakban működik is; kivétel az állami költségvetésben felsorolt nyolc állami üzem. A rendelet 37. §-a pedig így szól: »A jelen rendeletnek a társaságok jogviszonyaira vonatkozó rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a korlátozott felelősségű társaságokra is.« Ezek a rendelkezések az 1. §. kereteit tehát nagyon kibővítik. A Közérdekeltségek Felügyelő Hatóságának ezen az alapon mindenesetre módjában lesz a közüzemi kérdést olyan mértékben megmarkolni, mint az eddig egyetlen szerv által sem történt.

A hiányok és zavarok fontosabbjai a közüzemi kérdés terén a következők:

1. A közüzem fogalma nincs meghatározva.

a) Az ebből származó fogalomzavarnak beszédes bizonyága az Országos Ipartanács jelentésének anyaga, amely az ismertetett mintegy 620 közüzemnél mindenütt feltette a kérdést az üzemek jogi formája iránt. A válaszok közt ennyifélel találunk: 1. közigazgatásilag kezelt; 2. önálló vagyongazdálkodású közüzem; 3. önálló vagyongazdálkodású üzem közigazgatási kezelésben; 4. bejelentett cég, de a közigazgatás ellenőrzése alatt; 5. közbirtokosság kezelésében; 6. kereskedelmi jogi formában alakult; 7. önálló vagyongazdálkodású bejegyzett egyéni cég; 8. a jog a közsé, az üzemet a gazdasközség rendezte be (szeszfőzde); 9. részvénytársaság; 10. haszonbérbe van adva; 11. a városi javadalmi hivatal kebelében közvetlenül közigazgatási úton kezelt üzem külön pénztárral a számvetőség felügyelete alatt; 12. közigazgatásilag kezelt önálló költségvetéssel és zárószámadással rendelkező önálló vagyongazdálkodású üzem; 13. a honvédelmi minisztériumnál külön fogalomnak látszik az, hogy »szervezeti üzem«; 14. házi kezelésben;

15. csak közigazgatási kezelésben ; 16. végül számos üzem jogi formájára nézve nem nyilatkozik.

b) Fogalomzavarra vezet az állami költségvetés is, amely XVIII—XXV fejezeteiben állami üzemekként csak a következő nyolcat sorolja fel : 1. Posta, távirda és távbeszélő ; 2. Államvasutak ; 3. Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak ; 4. Állami erdőgazdasági birtokok ; 5. Állami mezőgazdasági birtokok ; 6. Selyemtenyésztés ; 7. Postatakarékpénztár ; 8. Kőszénbányászat. Ebből kifolyólag felmerül a kérdés, helyezkedhetünk-e arra az álláspontra, hogy az államnak más üzei is vannak. Pedig vannak, például a Dohányjövődék, a Pénzverő, a Művétaggyár stb. A Dohányjövődék semmiféle elvi alapon a többi nyolc állami üzemtől nem különböztethető meg. Monopoliúra szoktak hivatkozni, de azzal a posta is rendelkezik.

c) Feltűnő az, hogy bár az állami üzemek közt szerepelnek az állam mezőgazdasági és erdőgazdasági birtokai, az Országos Ipartanács állandó bizottsága és a kormányjelentés a városok és községek mezőgazdasági és erdőgazdasági birtokairól egy szóval sem tesz említést és azokkal egyáltalában nem foglalkozott.

d) Az Országos Ipartanács a csoportosítást nem a fajok, hanem a cél szerint végezte, úgyhogy megkülönböztet mozgófényképüzemeket, malmokat, fürdőket, közlekedési vállalatokat, takarékpénztár- és zálogintézeteket, temetkezési intézeteket stb.

e) Van egy felfogás, amely a Közérdekeltségek Felügyelő Hatósága útján érvényesül és e szerint »üzem minden, ami gazdálkodás«. Ezáltal a fogalmat úgy határolja el, hogy üzemnek tekint minden internátust, minden kórházat, árvaházat, sőt városi múzeumot, sporttelepet, s valószínűleg minden katonai csapattestet, ahol élelmezés folyik stb.

f) Ennek a fogalmi tisztázatlanságnak a következménye az is, hogy rendkívül nehéz a közüzemekre vonatkozó minden statisztikai adatgyűjtés, mert már a kérdőívek szétküldésénél felmerül a kérdés, hogy azokat mely szervekhez vagy intézményekhez kell küldeni és ezt a kérdést az eddigi helyzetben a Központi Statisztikai Hivatal sem tudja megnyugtatóan megoldani.

2. Nincs olyan szerv, amely a közüzemi kérdés rendezését a maga egészében feladatának érezné és azt kézbevehetné. Ezért tudtak eddig csak töredékes és részben ellentmondó rendelkezések létrejönni. A I. 1. alatt felsorolt három törvényhozási rendelkezés közül az egyiket a pénzügy-, a másikat a belügy-, a harmadikat a kereskedelemügyi miniszter kezdeményezte és azok egymást nem egészítik ki, nincsenek összehangolva és lényeges hiányai vannak.

3. A közüzemekkel foglalkozó közigazgatási tisztviselőknek nehézségei nemcsak a szervezeti és jogi kérdésekből származnak, hanem a technikai

kérdésekből is. A közüzem termelő tevékenységre van hivatva. A nyereszkesedés és haszonkeresés némelykor meg van engedve, máskor ki van zárva, de ez nem változtat azon, hogy a gazdaságosságnak szempontja minden termelő tevékenységben nagy szerepet játszik. Minden eredményt a lehető legkevesebb áldozattal kell elérni és a gazdaságosságot a különféle üzemi könyvelési módszerekkel szabatosan meg lehet határozni. A feladat a közigazgatás feladataitól teljesen eltér. A közigazgatás, amelyet sokáig tisztán hatalomgyakorlásnak tartottak és ettől a felfogástól még csak kevéssé szabadultunk, figyelmen kívül hagyja nemcsak a gazdaságosság szempontját, hanem lehetőleg a gazdálkodás egész funkcióját is. Ezt legjobban mutatja az utalványozási jog és a költségvetés végrehajtásának alakulása, amely odavezetett, hogy a számvevőség a neki eredetileg szánt szerepnél sokkal nagyobb súlyt kapott, mert a fogalmazási karbeli tisztviselők, beleértve sokszor a vezetőket is, a számvitel kérdésében magukat inkompetensnek érezve, minden azzal kapcsolatos kérdésben a számvevőségre bízzák magukat. Ez nagymértékben így van az állami közigazgatásban, de nem más a helyzet a vármegyéknél és városoknál sem. Ha azonban így van a költségvetéssel és a számvittel, miért legyen másként a sokkal kiterjedtebb gazdasági és jogi tudást kívánó közüzemi kérdésekkel? Ezért nagyon indokolt és nagyon öröndetes is a Városok Kongresszusának az a kezdeményezése, hogy a közüzemi tisztviselők képzését programjába vette. Meggyőződésem szerint azonban ennél sokkal többről van szó. A közüzemek hatásától kell várnunk a gazdaságosság és eredményesség gondolatának a közigazgatás egészébe való bevitelét. A közüzemek növekedő jelentősége miatt a közigazgatás kénytelen lesz a gazdaságosság és eredményesség jelentőségét fokozatosan felismerni és ilyen módon fokozatosan át fogja alakítani gondolkozásmódját és szellemét.

A közüzemek kérdése rendezésének tehát a fogalmak tisztázásával kell kezdődnie. A tisztázásnak nemcsak elméletileg és a kérdésre vonatkozó irodalom alapján spekulatív, hanem egyúttal a taxatív ismert eddigi magyar alakulatok osztályozása útján induktív kell történnie.

A közüzemek elhatárolásánál kiindulópontul elfogadhatjuk a közigazgatás szervezeti egységeinek Ereky István által használt hármas felosztását, aki megkülönböztet 1. közhatalmi egységeket, vagyis *intézményeket*, 2. jóléti egységeket, vagyis *intézeteket* és 3. aktív gazdasági egységeket, vagyis *üzemeket*.¹⁾ Ezen az alapon nyer kiigazítást az a fentemlített felfogás, amely az üzemek közé sorolja a kórházakat, internátusokat, múzeumokat, katonai gazdászati hivatalokat, amelyek azonban nem üzemek, hanem az intézetek, illetve az intézmények fogalma alá esnek.

¹⁾ L. Ereky István: A jogi személyek. Városi Szemle. 1928. évf.

A gazdasági egységeknél az üzemtől meg kell különböztetnünk a *vállalatot*. Az üzem oly szervezeti egység, amely munkaerőket és anyagi eszközöket állandóan egyesít termelési vagy kereseti tevékenységnek különböző technikai eljárások felhasználásával való végzésére. A vállalat az, ha a munkának és tőkének egyesítése tisztán haszonszerzés céljából történik. Az üzem tehát akkor egyúttal vállalat, ha kereskedelmi szellemben vezetik, azaz spekulál, kalkulál, organizál. A termelő vagy kereseti tevékenység az üzem fogalmi kelléke, amely hiányzik vagy alárendelt az intézeteknél, például magkísérleti intézetnél, városi színháznál, kórháznál, amelyeknél kulturális vagy szociális szempont dominál. Az állandóság kritériuma hiányozni fog bizonyos egyszeri gazdasági vállalkozásoknál, amelyek a kereskedelmi jog alkalmi egyesülésének felelnek meg, például, ha egy község a közmunka felhasználásával utait rendbehozza vagy ideiglenes termelési akcióknál, mint például, ha egy város ínségakciója keretében a téli hónapokra szabó- vagy cipésműhelyt állít fel. A különböző technikai eljárások alkalmazása is lényeges kritérium, mert a tisztán szellemi eszközökkel végzett kereseti tevékenységet, pl. tervezést, üzemnek nem nevezhetjük. Így a földművelésügyi minisztérium vízügyi szolgálata, amely a Tiszaszabályozás s más vízügyi rendezések megtervezésével és lebonyolításával nagy anyagi előnyöket termel, a közüzemek közé szintén nem tartozik.

Meg kell a közüzem, illetve vállalat kérdésétől a közigazgatás takarékos gazdálkodásának kérdését is különböztetnünk, amelynek megoldása szintén a közeljövő nagy feladatai közé tartozik. A parlament költségvetési és zárszámadási joga útján ugyanis csak a közterhek határának megállapítása és a közpénzek rendeltetésének meghatározása érhető el. A közigazgatás gazdaságosságának biztosítása azonban nincs a parlament hatalmában, hanem az magán a közigazgatáson múlik, amely a költségvetési törvény végrehajtása során tudja az olcsó anyagbeszerzés és gazdaságos fogyasztás útján a közigazgatás gazdaságosságát elérni. Ott még nem tartunk, hogy a közigazgatásnak ez a gazdaságossága nálunk már általánosan, sőt csak annak nagyobb részében is meg volna valósítva, még kevésbé ott, hogy meg volna szervezve és intézményesen biztosítva. Hiszen eddig a közigazgatás költségeinek csökkentésére az állami költségvetés tételeinek folytonos leszállítását tartották a legjobb útnak. Az a körülmény, hogy a Közérdekelt-ségek Felügyelő Hatósága a közüzem fogalmát igyekszik úgy elhatárolni, hogy abba kórház, árvaház, múzeum, színház stb., szóval közintézetek is beletartozzanak, arra mutat, hogy ezeknek a gazdálkodásába a takarékos fogyasztás biztosítása végett bele akar nyúlni, szóval, hogy meglátta a fentemlített problémát, de annak megoldására nem alkalmas utat választ. Ezen az úton a gazdaságosságnak a költségvetés egész végrehajtásába való bevitelét nem lehet elérni. Ehhez külön, tervszerű intézkedések sorozatára

van szükség, amint arra számos külföldi állam évtizedekre visszanyúló tapasztalatai nyújtanak tanulságos példákat.¹⁾

Azok a közüzemek, amelyek a fenti elhatárolásnak keretei közt maradnak, céljaik szerint a következő öt csoportra oszthatók: 1. őstermelő üzemek (mezőgazdaságok, erdőgazdaságok, bányák); 2. anyag fel- és átdolgozó üzemek (iparvállalatok, gyárak); 3. a tulajdonképeni kereskedelmi vállalatok (javak forgalmának lebonyolítása, közvetítés); 4. nem tulajdonképeni kereskedelmi vállalatok (fuvarozás, tehát közlekedési vállalatok, bank, biztosítás); 5. úgynevezett közművek (víz, gáz, villany). De a közüzem fogalmának és jogállásának meghatározásánál nem a cél szerint való felosztása fontos. A lényegesebb az, hogy az öt csoport mindegyikében különböző méretű és jogilag is különböző fokozatú közüzemek lehetnek. Ezek a fokozatok, amelyek közül az egyes csoportokban hol az egyik, hol a másik hiányozhatik, a következők:

1. *Házi műhelyek, illetőleg kisüzemek.* Ezek a kisüzemek a közigazgatás házi kezelésében rendszerint a közszolgálat zavartalan ellátásának biztosítása érdekében működnek. (Például szerelőműhelyre van szükség egy kórházban a fűtés, világítás, vízellátás, különböző motorok üzemzavarainak haladéktalan kiküszöbölésére, ami a betegek érdeke; kovácsműhelyre van szükség csapatoknál vagy a rendőrségnél a fegyverek hibáinak kijavítására, mivel azok javításra közbiztonsági okból a magániparnak ki nem adhatók; egy-egy hivatal vagy minisztérium házi étkezője lehetővé teszi, hogy a tisztviselők kisebb idővesztéssel étkezhessenek stb.) Ezeknél a kisüzemeknél az elérhető megtakarítás, szóval a gazdasági érdek rendszerint számba sem jön és mindig alárendelt. A közvélemény velük jelentőségüknél nagyobb mértékben azért szokott foglalkozni, ha a piac számára is dolgoznak, mert akkor a kisiparosok látják bennük némelykor érdekeik sérelmét. Ilyen műhelyek és kis közüzemek bizonyos számban elkerülhetetlenül szükségesek, de sem önálló jogi személyiségre nem tehetnek szert, sem önálló vagyonkezelésük nem lehet. Ezek kevés speciális jogi problémát vetnek fel, de számukra külön közüzemi kategóriának elismerésére szükség van, hogy a közigazgatás szervezetében kellőképpen megkülönböztethetők legyenek.

2. Vannak közüzemek, amelyek termelési vagy kereseti tevékenységet végeznek, de önállóságukról sem közigazgatási, sem magánjogi szempontból beszélni nem lehet. Például az Állami Művégtaggyár, az Állami Pénzverő, az állami dohánygyárak, a sok községi szeszfőzde stb. Ezeket közigazgatásilag kezelt üzemeknek kell neveznünk. A közigazgatás szervezetében önálló

¹⁾ L. Göbel József: A közigazgatás dologi szükségleteinek gazdaságos kielégítése. Anyagbeszerzés. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet kiadványai. 14. sz. Budapest. 1933.

egységek, de sem önálló jogi személyiségük, sem önálló vagyonkezelésük nincs. Az állami, törvényhatósági, illetve községi költségvetésben kiadásai és bevételeik külön címen vagy rovaton lehetnek előirányozva, de ez önálló vagyonkezelést nem jelent. Mivel a közigazgatásnak részei, magától értetődik, hogy a közigazgatásra vonatkozó általános szabályok és így többek közt az állami költségvetésre, zárószámadásra és számvevőségi ellenőrzésre vonatkozó jogszabályok rájuk is kiterjednek. Nem kereskedők és nem kereskedelmi ügyleteket kötnek. Ezért a közüzem definíciója számára szűk az az alap, hogy közüzem az az üzem, amely kereskedelmi ügyleteket köt.

3. Az iparfejlesztésről szóló 1931:XXI. t.-c. 34. §-a így kezdődik: »Minden törvényhatósági, vagy községi a) önálló vagyonkezelésű, b) közigazgatásilag kezelt vagy c) kereskedelmi jogi formában megalakult közüzemnek vagy vállalatnak létesítéséhez, illetőleg kibővítéséhez« miniszteri engedély stb. szükséges. Itt tehát háromféle jogi kategóriával állunk szemben. A közigazgatásilag kezelt vállalatok nyilván egybe esnek a fent 1. és 2. alatt foglaltakkal. Hogy az a) alatt említett önálló vagyonkezelésű közüzemek alatt mit értsünk, azt sem ez, sem más törvény vagy jogszabály szabatosan és általános érvennyel nem határozza meg. Némi útmutatást találhatunk a székesfőváros közigazgatásáról szóló 1930:XVIII. t.-c.-nek a főváros üzemeiről szóló fejezetében. Az üzemekről általában rendelkező 87. §. többek közt a következőket mondja: »3. bek. A létesítésre vonatkozó határozatban meg kell állapítani az üzem rendeltetését, címét, helyét, továbbá a céljaira szolgáló és kezelésébe átadandó vagyont, az engedélyezett beruházási és forgótőkét, az ezek után megtérítendő kamatokat és a törlesztés módját.« »5. bek. Az üzemek vagyonát egyenként, a székesfőváros többi vagyonától elkülönítve, a kereskedelmi üzleteknél szokásos szabályok szerint kell nyilván tartani és kezelni.« »6. bek. Az egyes üzemek részére esetleg beruházási és forgótőkét a székesfőváros pénzkészleteiből csak kölcsönként lehet folyósítani vagy erre a célra külön kölcsönt kell felvenni. Minden üzem a kezelésébe átadott vagyon értékét, a kölcsönként kapott beruházási és forgótőkét — hacsak a törvényhatósági bizottság kifejezetten másként nem rendelkezik — törleszteni és azok után a megfelelő kamatot fizetni köteles.« »7. bek. A székesfőváros által az üzem céljaira esetleg adott szolgáltatásokért (terület, helyiség, berendezés, világítás, fűtés stb.) az üzemnek a megfelelő ellenértéket meg kell térítenie.« »8. bek. Minden üzem köteles a természetéhez és berendezései átlagos élettartamához viszonyított mértékű újírtási tartalékalap létesítéséről és annak üzleti eredményéhez képest évről-évre való gyarapításáról gondoskodni.« Ezek a rendelkezések az önálló vagyonkezelésnek több kritériumát megjelölik, amiből láthatjuk, a törvényhozás főleg arra törekedett, hogy az ilyen üzemek gazdálkodásában mindazok a terhek szerepeljenek, amelyek jól vezetett gazdasági vállalatoknál elkerülhetetlenek és így működésüknek

rentabilitás szempontjából való elbírálása állandóan lehetséges legyen. Tisztában kell azonban azzal lennünk, hogy ez az önálló vagyongazdálkodás sem jelent jogi értelemben véve (sem közigazgatási jogi, sem magánjogi szempontból) önálló vagyongazdálkodást, mert ezeknek az önálló vagyongazdálkodású közüzemeknek gesztiójáért való felelősség az azok kezelésében levő vagyona nem korlátozódik. Ez világosan kitűnik az említett szakasz utolsó bekezdéséből, amely így szól: »9. bek. Azt a nyereséget, amely az üzemek zárószámadatai szerint az üzemi szabályzatnak megfelelő tartalékolások levonása után mutatkozik, a székesfőváros háztartási szükségleteinek fedezésére kell fordítani és azt a háztartási zárószámadásban bevételként, az esetleges hiányt pedig annak terhére kiadásként kell elszámolni.« Ezeknek az önálló vagyongazdálkodású közüzemeknek tehát önálló jogi személyiségük és így saját vagyonuk és tartozásuk nincs. Az a vagyon, amelyet kezelnek, nem az övék. Ezek a közüzemek a közület vagyonának egy szegmentumát, egy részét elkülönítetten, de nem önállóan kezelik. Ezért ezeket helyesebben nem önálló vagyongazdálkodású, hanem *elkülönített vagyongazdálkodású közüzemeknek* kellene neveznünk.

A c) alatt említett »kereskedelmi jogi formában megalakult közüzem« alatt vagy egyéni céget vagy kereskedelmi társaságot (közkereseti társaság, betéti társaság, részvénytársaság, szövetkezet, korlátolt felelősségű társaság) kell érteni.

4. Az egyéni cég azt jelenti, hogy az illető közüzem a kereskedelmi egyéni cégek jegyzékébe fel van véve. Így maga a saját cége alatt kereskedelmi ügyleteket köthet, amelyekből magánjogilag érvényesíthető jogai és kötelezettségei származnak. Ennek következtében egész gesztiójában számolnia kell a kereskedelmi törvény előírásaival s ezért azokra a közüzemekre, amelyek egyéni cégek alakjában működnek, nem mondhatjuk azt, hogy közigazgatási kezelésben vannak. De azért nincs önálló jogi személyiségük, és az is kérdés, hogy önálló vagyongazdálkodású-e. A székesfővárosnak üzemekre nézve az önálló vagyongazdálkodás a fent idézett rendelkezésekből kényszerítően következik, mégpedig minden kereskedelmi jogi formában, tehát egyéni cég alakjában is megalakult, sőt még a kereskedelmi törvény hatálya alá nem tartozó közüzemekre nézve is. (89. §. 6. bek.) A többi törvényhatóságok és a községek közüzemére nézve azonban a székesfővárosi törvényhez hasonló jogszabályok mindeddig nincsenek. Ezért számos példa van arra, amikor egyéni cég alakjában bejegyzett városi vagy községi közüzem csak kifelé, harmadik személyekkel szemben látszik önállóan, befelé, a közigazgatás felé azonban a közigazgatásilag (házilag) kezelt üzemektől alig különbözik: sem vagyona nincs a tulajdonos önkormányzati testület vagyonától elkülönítve, sem beruházási és forgótőkáját nem kölcsönképen kapja vagy utána kamatot nem fizet, az üzem céljaira

adott szolgáltatásokért ellenértéket nem mindig fizet, felújítási tartalék-alapot nem létesít stb. Tehát rentabilitásának megítélése sem lehetséges. Az egyéni cég alakjában megalakult közüzemek nagy számúak. Ilyenek legnagyobb részben az állam közüzemei: a M. Kir. Államvasutak, a M. Kir. Posta, az állami gépgyárak, a Postatakarékpénztár. Mindezek önálló vagyonkezelésűek is a rájuk vonatkozó konkrét jogszabályok rendelkezésénél fogva. A M. Kir. Államvasutakra nézve például kimondja a 8022/1924. M. E. számú rendelet. — További példák Gyöngyös megyei város villamos műve, Székesfehérvár sz. kir. város közművei, Debrecen város téglá- és cserépgyára, Pécs-városi villamos telep, Hajduböszörményi Városi Takarékpénztár, Tiszaszentimrei Községi Takarékpénztár stb. Ezekre nézve tehát kívánatos annak kimondása, hogy minden egyéni cég alakjában megalakult közüzem elkülönített vagyonkezelésű legyen, amint az a székesfővárosiakra nézve már ki van mondva.

5. A kereskedelmi társaság alakjában működő közüzemek önálló jogi személyisége és anyagi felelősségüknek az egészben vagy részben tulajdonos állam vagy önkormányzati testület egyéb vagyonától való elszigetelése jogilag kétségtelen. Ha a tulajdonos állam vagy önkormányzati testület az alaptőkéen, illetve üzletrészek jegyzésén túlmenő kötelezettségeket is vállal (például 1930 : XVIII. t.-c. 87. §. 9. bek.), ez nem jogi, hanem gazdaságpolitikai okokból történik. Ezek a kereskedelmi társaságok ritkábban betéti vagy korlátolt felelősségű társaságok, legnagyobb részben részvénytársaságok vagy szövetkezetek. Önálló gesztiójuk, a közigazgatástól való szervezeti és vagyoni különállásuk elvileg, de jure kétségtelen. Bár de facto ez nincs mindig így, például a BSzKRt-nak vagyona nincs, minden a fővárosé. Figyelemmel kell lennünk arra, hogy egy kereskedelmi társaság pusztán azáltal, hogy köztámogatásban részesül, még nem válik közüzemmé. A 4600/1933. M. E. számú rendelet 2. §-ában állapítja meg a köztámogatásnak azt a fokát, amely elegendő ahhoz, hogy rájuk az állami felügyelet, amelyet a pénzügyminiszter a Közérdekeltségek Felügyelő Hatósága útján gyakorol, kiterjedjen. Ezek gyakran egyszerű kereskedelmi társaságok, amelyek tisztán gazdasági célt szolgálnak és más előnyben a többi részvénytársaságokkal vagy szövetkezetekkel szemben sokszor nem is részesülnek, mint az állam anyagi érdekeltiségében, esetleg csak kezesség, kamatbiztosítás, szavatosság, hitelnyújtás vagy segély (szubvenció) alakjában. Például a Győri Ipartelepek Részvénytársaság, Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ, Nemzeti Hitelintézet stb. Ez egyúttal azt is mutatja, hogy a Közérdekeltségek Felügyelő Hatóságának ezidőszertí hatásköre nem egyeztethető össze a közüzemek valamiféle definíciójával.

6. Amint az egyéni cég alakjában működő közüzemek nagyrésze, például az Államvasutak, a Postatakarékpénztár stb., őket az egyszerű

kereskedőktől nagyon is megkülönböztető közigazgatási jogállással bír, éppúgy a kereskedelmi társaságok alakjában működő közüzemek is lényegesen különböznek közigazgatási vonatkozásaiknál és közigazgatási jogi elemeiknél fogva a tulajdonképeni kereskedelmi társaságoktól. A BSzKRT, az Országos Szeszértékesítő Részvénytársaság, a külföldi borházak akcióját lebonyolító Hungária R.-T., a Pécs Városi Villamos Vasút R.-t. stb., nemcsak gazdasági támasz és közszükséglet ellátása tekintetében különböztetendők meg, hanem alapításuk, ellenőrzésük és a közönséghez való viszonyuk tekintetében egyaránt olyan kiváltságokkal rendelkeznek (például a villamossalauz hatósági közeg), amelyek többnyire közigazgatási aktusokon vagy közigazgatási jogszabályokon nyugszanak. Ilyenek elismerten és legelőbbtől fogva a közüzemek közül a közlekedési vállalatok és az úgynevezett közművek vagy ellátási üzemek, ha kereskedelmi társaság alakjában alakulnak is meg. Ezeknek kereskedelmi jogi jellegük van, de az nem kizárólagos, hanem közigazgatási jogi jelleggel kisebb vagy nagyobb mértékben kevert. Ezért ezeket *vegyes jellegű* (közigazgatási jogi és kereskedelmi jogi jellegű) *vállalatoknak* nevezzük. A lényeg azonban az, hogy vegyes jellegük miatt is egészen, nem pedig félig tartoznak a közigazgatás szervezetéhez. A közigazgatás azért, mert bennük új jogi elemet lát, amihez talán nem ért, nem háríthatja el magától az értük való felelősséget, a velük való bánás megtanulásának kötelességét. A kereskedelmi jogi jelleg nem akadályozza annak, hogy a közigazgatás szervezetéhez számíttassanak, hiszen a közigazgatás eddig is sokszor lép magánjogi jogviszonyra, például a közszállítások esetében.

Újabban azonban a hitelintézetek körében is nagy lendületet vett ennek a típusnak fejlődése, amelyet a németek nem is vegyes, hanem kifejezetten közigazgatási jogi jellegű hitelintézeteknek (Öffentlich-rechtliche Kreditinstitute)¹⁾ neveznek.

Ezekre régi példa a *Jegybank*: korábban az *Osztrák-Magyar Bank*, az 1924: V. t.-c. óta pedig a *Magyar Nemzeti Bank*. Továbbá a *Magyar Földhitelintézet*, amely szövetkezetet az 1871: XXXIV. t.-c. ruházta fel közérdekű feladataira való tekintettel különböző kiváltságokkal és az 1876: XXI. t.-c. a kormány különös felügyelete alá helyezi, amelynek gyakorlása végett az intézethez kormánybiztos is neveztetik ki. Több törvény fejlesztette különleges jogállását, az 1889: XXX. t.-c. pedig megadja neki azt a jogot, hogy kölcsönjáradékai az egyenes adók módjára hajtassanak be. (28. §.)

A régiek közé tartozik a *Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete*, amelyre az 1879: XXXIX. t.-c. vonatkozik. Ez a szövetkezet is közérdekű fel-

¹⁾ L. Hoppel: Die öffentlich-rechtlichen Kreditinstitute. Berlin. Carl Heymanns Verlag. 1927.

adataira való tekintettel kamatmentes állami részesedést, a Földhitelintézet-hez hasonló kedvezményeket kap, köteles alapszabályait és azok esetleges módosításait előzetes jóváhagyás végett a kormány elé terjeszteni, elnökét és alelnökét az államfő erősíti meg és a kormány ellenőrzési jogát külön kormánybiztos kinevezése útján gyakorolja.

Az 1898 : XXIII. t.-c. az *Országos Központi Hitelszövetkezet* számára állapít meg a kereskedelmi törvénytől (1875 : XXXVII. t.-c. rendelkezéseitől) eltérő szabályokat, amelyeket az 1920 : XXX. t.-c. továbbfejleszt. Az OKH. azt a privilégiumot kapta, hogy gazdasági és ipari hitelszövetkezet csak az ő közreműködésével és csak oly feltétellel alakítható, hogy az alakuló szövetkezet kijelenti, hogy az OKH-ba rendes tagként belép. Közérdekű feladatköre szintén jelentékeny állami kedvezményeket biztosít számára, szervezete és felügyelete tekintetében pedig akként nyer kifejezést, hogy az elnököt a pénzügyminiszter előterjesztésére az államfő, az alelnökök közül az egyiket a földművelésügyi miniszter, igazgatósági tagjai közül kettőt pedig a pénzügyminiszter nevez ki. A vezérigazgató kinevezése csak a pénzügyminiszter megerősítése után válik érvényessé. A felügyelőbizottságba egy tagot szintén a pénzügyminiszter nevez ki. A kormány az OKH mellé kormánybiztost is nevez ki, aki a közgyűléseken és igazgatósági üléseken résztvesz és a törvénybe vagy az alapszabályokba ütköző határozatok ellen óvást emelhet. Az óvás által az illető határozat végrehajtása a pénzügyminiszter határozatáig felfüggesztetik. Az OKH. alapszabályait és azok minden módosítását is a pénzügyminiszter elé kell terjeszteni, aki az igazságügyi, kereskedelemügyi és földművelésügyi miniszterekkel egyetértve határoz (1898 : XXVIII. t.-c., 68., 69. §., 1920 : XXX. t.-c. 25. §.).

A háború előtti időre esik még a *Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége*, az úgynevezett *Altruista Bank* alapítása, amelyre az 1911 : XV. t.-c. vonatkozik. Ennek az intézetnek célja is közérdekű. Alapszabályainak 2. §-a szerint az intézet célja : »Ingatlanfeldarabolásoknak, telepítéseknek, bérlő szövetkezetek létesítésének és más birtokpolitikai műveleteknek — és pedig elsősorban a földművelésügyi minisztérium által kezdeményezetteknek — nyereszkedés kizárásával való végrehajtása és az ezen műveletekkel, valamint a gazdasági munkaházak építésével (1907 : XLVI. t.-c.) kapcsolatos hitel-igények kielégítése«. Az állam ebben a szövetkezetben is üzletrészek jegyzésével és egyéb kedvezmények biztosításával vesz részt. Az alapszabályok módosításához azonban kiköti a pénzügyi és földművelésügyi miniszter jóváhagyását. Az igazgatóság elnökét, egy tagját és egy póttagját a pénzügyminiszter, alelnökét, egy tagját és egy póttagját pedig a földművelésügyi miniszter rendeli ki a vezetésük alatt álló minisztérium tisztviselői sorából. Az intézet ügyvezető igazgatójának kinevezése csak a pénzügyminiszter megerősítése után válik érvényessé.

Az egyik legfontosabb közigazgatási jogi jellegű pénzügyintézet a *Pénzügyintézeti Központ*, amely a háború alatt szintén szövetkezet alakjában alakult. A rá vonatkozó 1916: XIV. t.-c., illetve az annak helyébe lépett 1920: XXXVII. t.-c. nem elégszik meg azzal, hogy meghatározza a szövetkezet célját, igen magas közérdeknek megfelelően akként, hogy »célja a Magyarország területén működő pénzügyintézetek és ezek révén a közgazdaság érdekeinek ápolása és előmozdítása«, hanem magukat az alapszabályokat is törvénybe iktatja akként, mint a Jegybankét (1924: V. t.-c.).

A törvény és az alapszabályok számos pontban juttatják kifejezésre a Pénzügyintézeti Központnak azt a feladatát, hogy kimondott közigazgatási feladatokat lásson el. Így »a pénzügyminiszter utasítására a bank és pénzváltó üzlettel foglalkozó kereskedelmi cégeknél, valamint értékpapírkereskedőknél közhiteli szempontból felülvizsgálatot tart«. »Közreműködik oly állami hitelműveletek végrehajtásában, amelyeket a pénzügyminiszter törvényes felhatalmazás alapján foganatosít és ellátja az államadósságokkal kapcsolatosan azokat a tennivalókat, amelyekkel a pénzügyminiszter megbízza.« »A pénzügyminiszter megbízásából gondoskodik az állami osztálysorsjáték rendezéséről; a tényleges szolgálatban álló és nyugdíjas közszolgálati alkalmazottaknak kölcsönöket nyújt (1918: XXII. t.-c.)« stb. A Pénzügyintézeti Központ tagjai közt szerepel maga az Államkincstár, amely különsorozatú üzletrészeket kap. A Pénzügyintézeti Központ elnökét a pénzügyminiszter előterjesztésére az államfő nevezi ki. Az igazgatóságban a pénzügy-, igazságügy-, kereskedelemügyi és földművelésügyi minisztereknek egy-egy kiküldöttje vesz részt és a pénzügyminiszter kiküldöttjét az intézet bármely szervének minden határozata és cselekménye ellen óvási jog illeti meg, eltekintve egyes taxative felsorolt kivételektől, amely óvásnak a pénzügyminiszter döntéséig, amelynek legfeljebb 15 nap alatt be kell következnie, felfüggesztő hatálya van. Különösen fontos és különleges rendelkezés közigazgatási jogi szempontból, hogy betétkönyvre befizetést csak olyan pénzügyintézetek fogadhatnak el, amelyek a Pénzügyintézeti Központ tagjai, és ennek a rendelkezésnek a megszegése vétségnek van nyilvánítva. Állami, törvényhatósági és községi pénzeket, valamint gyámhatósági és egyéb közhatalósági kezelésben álló pénzeket betétkönyvre vagy folyószámlára csak olyan pénzügyintézetnél szabad elhelyezni, amely a Pénzügyintézeti Központ tagja. Pénzügyintézet székhelyén kívül fiókot vagy képviselőiséget csak a Pénzügyintézeti Központ hozzájárulásával létesíthet. Ezek kimondott közigazgatási feladatok.

A különböző háborús központok nagyrészt szintén részvénytársaságok alakjában létesültek közigazgatási feladatok megoldására, erős közigazgatási jogi jelleggel. Ezeknek egyik jellemző jogforrása a 2072/1915. M. E. számú

kormányrendelet az 1915. évi búza-, rozs-, kétszeres-, árpa- és zabtermésnek zár alá vételéről, amelynek 8. §-a a következő fontos rendelkezéseket tartalmazza: »Azoknak a gabonamennyiségeknek a beszerzéséről, amelyekre közérdekből vagy kiviteli célokra egyébként szükség van, a kereskedelemügyi miniszter gondoskodik. A szükséges gabonamennyiségek megvásárlásával és szállításával elsősorban nyilvános számadásra kötelezett oly társaságot lehet megbízni, amely nyereszkesedés kizárásával a jelzett célra alakul. A társaság alapszabályainak és módosításuknak érvényességéhez a kereskedelemügyi miniszter jóváhagyása szükséges. Az alapszabályok a kereskedelmi törvény (1875 : XXXVII. t.-c.) rendelkezéseitől eltérhetnek.

»Az előbbi bekezdésben említett megbízást a kereskedelemügyi miniszter csak abban az esetben adhatja meg, ha : 1. a társaságnak az állam, törvényhatóságok, rendezett tanácsú városok, szövetkezetek, gazdák, mezőgazdasági vállalatok, gabonakereskedők, gabonakereskedéssel iparszerűen foglalkozó vállalatok, malom- és más ipari vállalatok a részvényesei ; 2. az alaptőkének a felét az állam maga jegyzi ; 3. a társaság alapszabályai kimondják, hogy az igazgatóság elnökét és tagjait a minisztérium nevezi ki stb.» (R. T. 721. lap.) Ennek a rendeletnek alapján alakult meg a Haditermény Részvénytársaság. Ebből lett a Futura.

A háború óta az ilyen alakulatoknak a száma nagyon megnövekedett és állandóan tovább szaporodik. Jellemző rájuk, hogy kimondottan közigazgatási feladatok megoldása a fő hivatásuk, létrejövetelük többnyire a közigazgatás *kezdeményezésére történik*, működésük a közigazgatás erős befolyása és ellenőrzése alatt áll, különböző anyagi előnyökben részesülnek és a rájuk vonatkozó jogszabályok a közigazgatási jogrendhez tartoznak. A közigazgatási feladatot legvilágosabban a falusi kislakásépítést elősegítő építési hitelekbeli származó követelések biztosításáról és behajtásáról szóló 1927 : XIX. t.-c. mondja ki : »1. §. A földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezések (1920 : XXIX., 1920 : XXXVI. és 1924 : VII. t.-c.) végrehajtása során kiosztott házhelyeknél az építkezést megkönnyítő *állami tevékenység* lebonyolításával megbízott vagy megbízandó szervnek az általa nyújtott építkezési hitelből származó követelése telekkönyvi bejegyzés nélkül is dologi teherként terheli a felülepítményekkel együtt azt az ingatlant stb.» »3. §. A lebonyolítással megbízott vagy megbízandó szervnek az építési hitelből származó követeléseit... közadók módjára kell beszedni és behajtani.« A kormány az akció lebonyolítását az *Országos Falusi Kislakásépítési Szövetkezetre* (FAKSz) bízta. Az alapszabályok 18. §-a szerint a szövetkezet üzletköréhez tartozik többek közt, hogy »a kormány vagy közhatalóságok felhívására, továbbá társadalmi alakulatok megkeresésére résztvehet *közérdekű* kislakásépítő akciók intézésében, illetve ilyenek irányítását és lebonyolítását elvállalhatja.« Az idézett törvénycikk 6. §-a szerint

a pénzügyminiszter a lebonyolító szerv részére, valamint annak működésével kapcsolatos ügyletekre adó- és illetékmentességet és egyéb kedvezményeket rendelettel állapíthat meg. Ezen az alapon a szövetkezet köztámogatásban is részesül és így a Közérdekeltségek Felügyelő Hatósága hatásköre alá esik. Jellemző a tételes jogi rendezés következtetlenségére, hogy a FAKSZ-nál sem a rá vonatkozó törvényben, sem alapszabályaiban a kormány ellenőrzése vagy különös befolyása kimondva és e célra különleges rendelkezések megállapítva nincsenek.

A további példák a következők: Az 1924: XVIII. t.-c. alapján létesített *Iparosok Országos Központi Szövetkezete* (IOKSz). A törvény szerint a pénzügyminiszter a Szövetkezet alaptőkéjéhez alapítványi üzletrész átvételével hozzájárulhat, az ez után járó alapszabályszerű nyereségrészesedésről lemondhat, maga a Szövetkezet különböző kedvezményekben, a Szövetkezet rendes tagjai pedig egyéb, szintén a törvényben meghatározott kedvezményekben részesülhetnek. Az IOKSz a kötelékébe tartozó szövetkezetek ügykezelése felett ellenőrzést és felügyeletet gyakorol. Elnökét a kereskedelemügyi miniszter előterjesztésére az államfő, a két alelnök egyikét a pénzügyminiszter nevezi ki. Az igazgatóság 12 tagja közül négyet a kereskedelemügyi miniszter, kettőt a pénzügyminiszter nevez ki. A felügyelőbizottságba egy tagot a kereskedelemügyi miniszter, egy tagot a pénzügyminiszter küld ki. A vezérigazgató kinevezését a kereskedelemügyi miniszter erősíti meg. Az alapszabályok 43. §-a szerint az IOKSz ügykezelése a m. kir. kormány felügyelete és ellenőrzése alatt áll, amelyet a kereskedelemügyi miniszter által kinevezett igazgatósági tagok egyike útján gyakorol, akit a kereskedelemügyi miniszter e feladat ellátásával megbíz. E tag »a közgyűlésnek vagy az igazgatóságnak atörvénybe vagy az alapszabályokba ütköző vagy általában a Szövetkezet rendeltetését veszélyeztető határozatai ellen óvást emelhet.«

A *Magyar Jelzálogintézetek Szövetkezete*, az 1925: XV. t.-c. 1. §-a alapján létesült, amely úgy szól, hogy »a fennálló jogszabályok szerint záloglevelek kibocsátására jogosult intézeteken felül (1876: XXXVI. t.-c.) a pénzügyminiszter engedélyével zálogleveleket bocsáthat ki hitel- és pénzintézetekből, mint tagokból alakult szövetkezet is. A pénzügyminiszter az engedély megadását az országgyűlésnek bejelenti.« További rendelkezések az ilyen szövetkezet által kibocsátott zálogleveleket óvadékképesekké nyilvánítja és részükre más kiváltságokat is biztosít. Egyúttal kimondja, hogy a pénzügyminiszter az ilyen szövetkezethez kormánybiztost nevez ki, akinek jogkörét a minisztérium rendelettel állapítja meg. Ezt a kormánybiztost is felfüggesztő hatályú óvás joga illeti meg.

Az ipari záloglevelekről szóló 1928: XXI. t.-c. 13. §-a szerint, ipari záloglevelek kibocsátásával csak részvénytársasági vagy szövetkezeti szer-

vezettel alakult olyan pénzügyintézet foglalkozhatik, amely erre az üzletágra a m. kir. pénzügyminisztertől engedélyt kapott. Alapszabályszerű üzletköre kizárólag ily záloglevelek kibocsátására és a kibocsátás alapjául szolgáló ügyletekre terjed ki. »14. §. Ipari zálogleveleket kibocsátó intézetek alapszabályainak és az üzletkörre vonatkozó rendelkezéseinek megállapításához és mindennemű módosításához a pénzügyminiszternek a kereskedelemügyi miniszterrel és az igazságügyminiszterrel egyetértve adott jóváhagyás szükséges. Az ekként jóváhagyott alapszabályokat a cégbíróság tartalmuk vizsgálata nélkül jegyzi be a cégjegyzékbe. A pénzügyminiszter az intézethez kormánybiztost nevez ki, kinek hatáskörét a minisztérium rendelettel állapítja meg.« E rendelkezések alapján alakult az *Országos Magyar Ipari Jelzálogintézet Részvénytársaság*, mely az említett törvényben megállapított kedvezményekkel fel van ruházva. Az alapszabályok kifejezetten kimondják, hogy a záloglevelek kibocsátásához a kormánybiztos jóváhagyása szükséges. A *Magyar Pénzügyintézeteknek Záloglevélkibocsátó Szövetkezete* ugyancsak az 1925 : XV. t.-c. 1. §-a alapján és azzal teljesen rokoncélra és hasonló jogállással létesült. Alapítói részben ugyanazok és alapszabályaik legnagyobb-részt szószerint egyeznek. Mind a kettő az European Mortgage and Investment Corporation bostoni céggel kötött záloglevelek kibocsátására megállapodást, az egyik 7 millió, a másik 3 millió dollár erejéig.

A *Földbirtokrendezés Pénzügyi Lebonyolítására Alakult Szövetkezet*. A földbirtokrendezés befejezése végett szükséges rendelkezésekről szóló 1928 : XLI. t.-c. megalkotása után jött létre, amely 16. §-ában a megváltást szenvedőknek kártalanítására kötvények kibocsátását és más pénzügyi műveleteket ír elő. A Szövetkezet, amelynek alapítói az Országos Központi Hitelszövetkezet, a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete, a Magyar Földhitelintézet és a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége, alapszabályai szerint kizárólag a földbirtokrendezés pénzügyi lebonyolításával kapcsolatos, többnyire különböző törvényeken alapuló ügyletekkel, tehát kizárólag közigazgatási feladatok megoldásával foglalkozhatik. Ügykezelése a kormány feladata és ellenőrzése alatt áll. Ezt a pénzügyminiszter által kinevezett kormánybiztos teljesíti, akinek óvása a pénzügyminiszter döntéséig felfüggesztő hatállyal bír, ha azonban a pénzügyminiszter döntését nyolc nap alatt nem közli, az óvás hatályát veszti.

A *Magyar Pénzügyi Szindikátus*. Az 1922 : XVII. t.-c. 17. §-a alapján létesült, az 1931 : VIII. t.-c. alapján módosult. Szervezeti formája szövetkezet, amelynek tagjai a m. kir. államkincstár, továbbá Magyarországon bejegyzett részvénytársaságok vagy szövetkezetek lehetnek. Célja : a) az 1931 : VIII. t.-c.-ben szabályozott teherrendezési eljárásban való részvétel, földteherrendezési kötvények kibocsátása útján ; b) egyéb közérdekű

hitelműveletek végrehajtását szolgáló kötvények kibocsátása és az 1922 :XVII. t.-c. alapján az építkezések előmozdítására kibocsátott jelzálogkötvények szolgáltatának ellátása ; c) a kormány által állami vagy egyéb közérdekből szükségesnek ítélt pénzügyi műveleteknek előkészítése, végrehajtása vagy ilyenekben való részvétel, továbbá olyan közérdekű pénzügyi műveletek előkészítése és ilyenekben való részvétel, melyek a szövetkezeti tagok együttműködését, különösen nemzetközi vonatkozásokban kívánatossá teszik ; d) a külföldi, különösen amerikai átutalási forgalomnak lebonyolítása ; e) az 1921 : XV. t.-c. értelmében beszolgáltatott váltásgrészvények kezelése és értékesítése. Tehát kizárólagosan fontos közérdekű, a közigazgatás céljainak eléréséhez nélkülözhetetlen feladatok. Ez az oka az államkincstár közvetlen részvételének, a szövetkezet és kötvényei számára biztosított számos kiváltságnak és annak, hogy a szövetkezet igazgatóságában az »államkincstár« két képviselője és a Pénzintézeti Központ három képviselője helyet kell, hogy foglaljanak és hogy a pénzügyminiszter a Pénzügyi Szindikátushoz kormánybiztost nevez ki, akinek hatáskörét ő állapítja meg. (1931 : VIII. t.-c. 5. §.)

Az Országos Lakásépítési Hitelszövetkezet. Az építkezések előmozdítását célzó egyes intézkedésekről szóló 1930 : XLI. t.-c. alapján, az abban és az 1931 : XXXIV. t.-c.-ben körülírt célok megvalósítására alakult, e törvények hatálya alatt áll, s az azokban megállapított kedvezményekben részesül. A pénzügyminiszter a szövetkezethez megbízottat nevez ki, akinek hatásköre a többi vállalatokhoz kinevezett kormánybiztoséhoz hasonló.

A Magyar Szavatossági Bank. Szövetkezet, mely a közérdekű hitelközvetítő intézet létesítéséről szóló 4570/1931. M. E. számú kormányrendelet alapján alakult, amelyet a kormány az 1931 : XXVI. t.-c. 2. §-ában nyert felhatalmazás alapján adott ki. E rendelet szerint a pénzügyminiszter az államkincstár képviselőjében a szükségletnek megfelelő összegű üzletrészek átvételével részt vehet egy oly szövetkezet létesítésében, amelynek célja az, hogy a betéti üzletágot folytató pénzintézetek és ezek útján iparvállalatok részére váltóhiteleket nyújtson. A szövetkezet tagjai a m. kir. államkincstár, a Pénzintézeti Központ, oly pénzintézetek, amelyek a Pénzintézeti Központ tagjai, valamint oly ipari és más bejegyzett cégek, valamint egyesületek, amelyek felvételéhez a Pénzintézeti Központ hozzájárult. Az alapszabályok szerint, amelyeknek megállapításához és módosításához a pénzügyminiszter és igazságügyminiszter jóváhagyása szükséges, az igazgatóság tagjai közé a m. kir. pénzügyminiszter két kijelölt képviselőjét és a Pénzintézeti Központ három kijelölt képviselőjét be kell választani. A Hitelintézethez ezenkívül a pénzügyminiszter kormánybiztost küldhet ki és hatáskörét rendelettel állapítja meg.

Még újabb ilyen alakulatok az *Ipari Munkaszervező Intézet* nevű szövetkezet és a *Hitelintézetek Szövetkezete*. Mindkettő a 2200/1933. M. E. számú kormányrendelet alapján létesült, amelyet a kormány szintén az 1931 : XXVI. t.-c. 2. §-ában, illetve az 1932 : VII. t.-c.-ben kapott felhatalmazás alapján adott ki. Az *Ipari Munkaszervező Intézet* célja ipari munkaalaknak hitelnyújtás útján való teremtmése és az ipar rendkívüli hitelszükségleteinek kielégítése, valamint egyéb *közcélú* hitelműveletekben való közreműködés.

A *Hitelintézetek Szövetkezete* viszont az Ipari Munkaszervező Intézet, valamint a mezőgazdaság, úgyszintén a mezőgazdaság valamely testülete, vagy más gazdasági tényező *közcélú* hitelműveleteiben való közreműködés céljából alakult. Ebbe a szövetkezetbe csak olyan Budapesten székhellyel vagy fiókteleppel bíró intézet léphet be, amely a *Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének* (TEBE) kötelékébe tartozik. Mindkét szövetkezet alapszabályainak megállapításához és módosításához a pénzügyminiszter és az igazságügyminiszter, az előbbihez ezenkívül a kereskedelemügyi miniszter jóváhagyása szükséges. A kormányrendelet ezeknél azonban sem kormánybiztos kiküldéséről, sem a szövetkezet igazgatóságában vagy vezetésében való állami befolyásról nem gondoskodik. Ezt azonban a kevésbé utóbb megjelent 4600/1933. M. E. számú rendelet az összes köztámogatásban részesülő társaságra nézve lehetővé tette.

Ez a felsorolás nem teljes. De ennyiből is kétségtelenül kitűnik, hogy itt egy határozott és kialakult új irányzattal állunk szemben, amely olyan célok megvalósítását, amelyekre a közigazgatásnak szüksége van, nem közigazgatási szervekre, hanem kereskedelmi társaságokra: részvénytársaságokra, szövetkezetekre bízta. Azoknak létesítését többnyire maga kezdeményezi s létesítésükben sokszor maga is résztvesz és szervezetüket akként állapítja meg, hogy működésük a kitűzött közigazgatási cél elérésére alkalmas legyen s működésüket e végből ellenőrzi is. Mind e célok elérése végett jogállásuk és jogviszonyaik megállapításában eltér a kereskedelmi törvénytől és e helyett a közigazgatás érdekeinek megfelelő más rendelkezéseket állapít meg, amelyek ezeknek a társaságoknak jogállását a többi kereskedelmi társaságokkal szemben annyira kiépítik és olyan attributumokkal, például követeléseiknek közadók módjára való behajtásának kedvezményével ruházzák fel, hogy azok a közigazgatási szervek jogállásához nagyon közelednek. A társaságok közül nem egy olyan gazdasági előnyöket nyújt tagjainak, hogy ez a szóhajóhető tagok belépésére közhatalmi kényszerhez közel áll. Ilyen például az a rendelkezés, hogy takarékbetétüzletággal csak olyan pénzügyintézet foglalkozhatik, amely a Pénzügyintézeti Központ tagja. Megszűnik tehát ezek közt a pénzügyintézetek közt és ügyfeleik közti egyenrangúság, ami a magánjogot jellemzi és helyét elfoglalja a közigazgatási jogviszonynak

az a sajátossága, hogy a jogviszonynak tagjai különböző jogállásúak. Vannak tehát részvénytársaságok és szövetkezetek, amelyeket lehetetlen a közigazgatás szervezetéből kizárnunk.

A közüzemeknek tehát a következő öt fokozatát határoltuk el:

1. házi műhelyek, illetőleg kisüzemek ;
2. közigazgatásilag kezelt közüzemek ;
3. elkülönített vagyonkezelésű közüzemek ;
4. egyéni cég alakjában működő közüzemek ;
5. vegyes jellegű kereskedelmi társaságok.

Ezeknek a fokozatoknak valamelyikébe minden állami törvényhatósági vagy községi közüzemünk nehézség nélkül besorolható. Közigazgatásunknak az a képe, amelyet megszoktunk magunknak alkotni, ezeket nem foglalja magában, s ezért többé nem megfelelő, hanem elavult. A közüzemek a közigazgatás területén vannak, a közigazgatáshoz meg nem szüntethető módon hozzátartoznak. De még hátra van az, hogy ezzel a ténnyel számoljunk, annak következményeit levonjuk és a közüzemeket a közigazgatás szervezetébe véglegesen elhelyezzük és elrendezzük.

A közüzemi kérdés általános rendezésre szorul. A közüzemek száma már oly nagy és típusaik annyira kialakultak, hogy elérkezett az ideje rendszeres jogi szabályozásuknak, ami a területnek olyan elrendeződésére fog vezetni, mint amit például a kereskedelmi törvény (1875 : XXXVII. t.-c.) megalkotása jelentett. Szükség van arra, hogy kódexet alkossunk a közüzemekről, megállapítva típusaikat és azok mindegyikének főbb jogi jellemvonásait. Amint üzleti vállalat is csak egyéni cég és a kereskedelmi törvény által szabályozott társaságok alakjában létesülhet, épúgy szükség van arra, hogy minden közüzemnél kétséget kizáróan meghatározható legyen annak jogi formája és ebből kétségtelenül következzenek a jogállására vonatkozó szabályok. Amint a kereskedelmi törvény a kereskedelmi cégjegyzék vezetését, az ipari záloglevelekről szóló 1928 : XXI. t.-c. az ipari vállalatok központi telekkönyvének vezetését rendeli el, úgy szükség van a közüzemek kataszterére és annak kötelező vezetésére. Ez a közüzemek körüli sok zűrzavart meg fogja szüntetni és a közüzemekre vonatkozó statisztikai adatgyűjtésnek is szolid alapjául fog szolgálni.

Ezek a közüzemekkel kapcsolatos közigazgatási jogi rendezés főbb feladatai. A jogi szempont mellett azonban teljesen egyenrangú szempont a technikai, ezt a legáltalánosabb értelemben akként véve, hogy mindazt jelentse, ami nem a jogi szempont, tehát a szorosabb értelemben vett műszaki szempontokat s a gazdaságosság és eredményesség szempontjait, amelyek együttvéve a politikai szempontot is jelenteni fogják, tudniillik

annak eldöntését, hogy valamely közüzem keletkezzék-e vagy ne és milyen célra, mekkora hatáskörrel. Ez a technikai szempont eddig a közigazgatásban és a kormányban ép annyira kevésbé kialakult, mint a közüzemek jogi rendje. A kormány és a közigazgatás közegeinek a közüzemekkel szemben való technikai szakértelme hiányos. Az általános közigazgatási készség erre nem elegendő. Innen van a közüzemek gazdaságossága és eredményessége tekintetében számos kritika jogosultsága, a közüzemekkel szemben való kormányfelügyeletnek pedig bátortalansága és eredménytelensége, ami például a közelmúlt számos gazdasági kormányakciójának, borházaknak és egyéb mezőgazdasági vállalatoknak kátyubajutásában jelentkezik.

A kormányfelügyelet szakszerűségének eléréséhez elsősorban hatékony ellenőrzésre van szükség. Ez a szükséglet vezetett a fentiekben ismertetett központoknak törvény útján való szervezésére, mint az Országos Központi Hitelszövetkezet (1898: XXIII. t.-c.), Iparosok Országos Központi Szövetkezete (1924: XVIII. t.-c.) és a legfontosabb, a Pénzügyi Központ (1916: XIV. t.-c.). Ezekhez hasonló okból jött létre legújabban a Közérdekeltségek Felügyelő Hatósága, rendeleti alakban ugyan, de az 1931: XXVI. valamint az 1932: VII. t.-c.-ben kapott törvényhozási felhatalmazás alapján. Ez a hatóság hézgapótló és a közigazgatás számára nélkülözhetetlen. Működésének még annyira kezdetén van, hogy arról kritikát nem mondhatunk. Szervezetét azonban joggal tehetjük bírálat tárgyává és megállapíthatjuk, hogy a rá vonatkozó rendeletnek nem minden pontja eléggé világos és az kétségtelen, hogy az egész közüzemi kérdésnek a fentiekben vázolt keretekben való ellenőrzésére még nem alkalmas. Tovább kell tehát fejleszteni és e célra a *Közüzemi Központ* megoldása alkalmasnak látszik. A fontos azonban az, hogy célkitűzésében és szervezetében alkalmassá tegyük arra, hogy a közüzemek egész kérdésének ne csak pénzügyi ellenőrzője, hanem technikai szempontokból is leghivatottabb irányítója és szellemi központja legyen.

Javaslataim tehát Kuncz Ödönéhez csatlakozva a következők:

1. Szükség van *közüzemi törvényre*, amely a közüzemek típusait és azok jogállását épúgy rendezze, mint a kereskedelmi törvény rendezte a kereskedőket és a kereskedelmi társaságokat.

2. Szükség van a *közüzemek országos kataszterére* és annak kötelező vezetésére, sőt arra, hogy az abba való bevezetés a közüzem megalakulásának és működésbe lépésének jogi feltétele legyen.

3. Szükség van ezen a konkrét alapon felépített sokoldalú, évenként készített *közüzemi statisztikára*, amelyet a Központi Statisztikai Hivatalnak kell megszerveznie.

4. Szükség van a *közüzemek ellenőrzése és kormányzati irányítása céljára egy alkalmasan szervezett külön szervre*. A Közérdekeltségek Felügyelő Hatósága örvendetes kezdet, de át kell alakítani, továbbfejleszteni. A *Közüzeti Központ* e célra alkalmasnak látszik, de a kérdést megoldása helyett komplikálná, ha a hatásköre és szervezete úgy alakulna, hogy a közüzeti kérdést egész fennvázolt terjedelmében nem ölelné fel. Az nem okozna zavart, ha ezen felül továbbra is kiterjeszkednék a köztámogatásban részesülő vállalatok ellenőrzésére, amelyeket nem soroltunk a közüzemek közé.

5. A közigazgatás *takarékos gazdálkodásának* (olcsó anyagbeszerzés, takarékos fogyasztás) kérdése nagyfontosságú és még meg nem oldott probléma, de a közüzemek kérdésével való összekeverése zavart okoz, tehát attól széjjel kell választani.

A közhasználatú művek telekkönyvezése és kötvénykibocsátásai.

A külföldön, valamint hazánkban az utolsó 30 esztendő alatt szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a *helyesen megszervezett és vezetett hatósági közművek* egyrészt a közszolgáltatások olcsóságában, de másrészt vállalati jövedelmezőség dolgában a magánvállalati közüzemekkel nemcsak versenyezni tudnak, de a magánvállalati közüzemeknél jobban és előnyösebben tudják a közszükségleteket kielégíteni. Azonban a tapasztalás azt mutatja, hogy az ilyen kedvező eredmények csak akkor érhetők el, ha a különféle közművek szerves kapcsolatban, a jó energiagazdálkodás követelményeinek kielégítésével, jól megfontolt és évtizedekre kidolgozott programm szerint létesülnek, a programm betartására és a keresletnek kielégítésére szükséges tőke mindenkor rendelkezésre áll, a közüzemekkel kapcsolatos hatósági felügyeleti kérdések szabatosan és gyorsan elintézhetőek, a közüzemek vezetése a politikai pártélettől lehetőleg független, kellő önállósággal és mindenkor józan közhasznú szellemben intézheti a rábízott közüzemek sorsát.

A legújabb tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a villamosenergiával, gázzal és ivóvízzel való ellátásra, valamint a városi és községi közúti közüzemi forgalom gazdaságos ellátására nemcsak a villamosenergia termelését kell korszerű nagy erőművekben összevonnunk, hanem a nagyobb városok és szomszédos községek, sőt egyes országrészek világító- és fűtőgázzal, valamint ivóvízzel való ellátására is közös műveket kell létesítenünk és az összeépített községeket és ezeket ellátó mezőgazdasági vidékeket is egységes közúti forgalomba kell összevonnunk, máskülönben nem elégíthetjük ki a közszükségleteket gazdaságosan.

A városok és községek elektromos energiával, gázzal és vízzel, valamint megfelelő közúti közlekedési eszközökkel való ellátása túlnőtt a szorosan vett községi gazdálkodás keretein és egyrészt a községek és törvényhatóságok egységes eljárását, érdekközösségekbe való tömörülését, másrészt az állam rendező és irányító beavatkozását teszi szükségessé.

Számos külföldi államban a törvényhozás ez igazságokat felismerve, előteremtette az anyagi eszközöket és szervezeteket arra, hogy a községek és városok százait magábafoglaló közigazgatási kerületek és országrészek az államnak hozzájárulásával ilyen egységes ellátási rendszerek áldásáiban részesüljenek.

Elég, ha a következő példákat idézem :

Az *olasz törvényhozás* már 1903-ban teremtette meg intézményesen az engedélyes közüzemi vállalatok községesítésének és a szükséges tőke előteremtésének lehetőségét. A törvény címe : »Legge sulla Municipalizzazione delle Pubbliche Imprese.«¹⁾

A *norvég törvényhozás* 1887-től kezdve gyors egymásutánban és a gyakorlati élet igényeit követő póttörvények egész sorával rendezte a vízierők használatának, a vízerőművek, villamos művek és elosztó rendszereik ügyét. (Az 1887-i vízerő törvény, 1917. december 14., 1920. május 21., 1894. július 23., 1912. július 19., 1916. július 26., 1920. július 16., 1917. július 6-i törvények.)²⁾

Svájc az 1916. december 22-i törvényben (életbelépett 1918. január 1-én) rendezte korszerű elvek szerint a vízierők használatát az elektromos energiatermelésre való különös tekintettel és lehetővé tette a nagy vízerőmű terveknek megvalósítását.³⁾

Az *Amerikai Egyesült-Államok* az 1920. június 10-i szövetségi vízerőmű-törvényben teremtették meg a több államnak fennhatósága alá tartozó területre kiterjedő nagy erőműveknek, valamint állami erőműveknek alapfeltételeit.⁴⁾

Úgy *Svájc*, mint az *Egyesült-Államok* törvényhozása e két törvényben túltette magát a kantonok, illetőleg államok féltve őrzött közigazgatási függetlenségén és az ily művekkel összefüggő országos érdekű kérdéseket a szövetségi kormányzat fennhatósága alá rendelte.

¹⁾ Dott. *Piero Ducceschi* : »La Municipalizzazione dei Pubblici Servizi« Soc. Tipogr. Editr. Naz. Torino, 1907. Már e törvény 9. pontjának rendelkezésében világosan kifejezésre jut az a törekvés, hogy a municipális közigazgatási szervek ne lehessenek egyúttal közüzemek vezetői. »Art. 9. Non possono essere nominati direttori nè impiegati dell'azienda i consiglieri comunali, nè i loro parenti fino al terzo grado ; nè possono essere eletti consiglieri comunali i direttori od impiegati dell' azienda prima che sia decorso un anno almeno dal giorno in cui gli uni o gli altri hanno cessato di rivestire la qualità o ricoprire l'impiego rispettivo«.

²⁾ *Ivar Kolbenstvedt és Birger Olafsen* : »Norges Vassdrags og Elektrisitets Love« E. Sem : Fredrikshald, 1926.

³⁾ »Bundesgesetz über die Nutzbarmachung der Wasserkräfte« vom 22. Dezember 1916. (Bblatt 1916 ; Band IV. Seite 599.)

⁴⁾ »The Federal Water Power Act« June 10, 1920. (Public 280, 66th Congress) Regulation 20, Section 5, 6.

Az angol parlament a villamos művekre vonatkozó törvényhozói intézkedéseket korszerű elvek szerint első ízben 1919-ben rendezte (Electricity (Supply) Act 1919, 9 and 10 Geo. 5. Ch. 100.) és végre 1926-ban mintaszerűen megalkotott törvénnyel a gazdaságtalanul dolgozó művek megszüntetésének, a művek együttműködésének, nagy távvezetési rendszerek építésének lehetőségét megteremtette és 33-5 millió fontnyi hitelkeretet állított az Electric Commissionars rendelkezésére.¹⁾

Canada Dominion Ontario tartománya, az 1914-i törvénnyel, valamint az azt követő póttörvényekkel mintaszerű módon rendezte a nagy villamos közműveknek ügyét.²⁾

E törvény megalkotta a hidroelektromos erőművi bizottságot — »The Hydro-Electric Power Commission of Ontario«, — azt valamennyi összefüggő kérdésben teljes impériummal és kötvénykibocsátási joggal ruházta fel és összes intézkedéseivel valóságos iskolapéldáját teremtette meg annak, hogy miképen kell nagy országos feladatokat az állami közigazgatás és büdzsé megterhelése nélkül, de mégis a legmesszebbmenő ellenőrzéssel és közhatósági hatáskörrel felruházva megteremteni.

Ontario provinciális törvényhozása példáját a többi canadai tartomány is követte és az eredmény az, hogy 1914 óta közel 1000 millió canadai dollár (túlnyomó részben Egyesült-Államok-beli tőke) fektettetett be villamos-ságot termelő vízerőművekbe, távvezetékekbe és elosztó hálózatokba.

A svéd törvényhozás az 1908-i törvénnyel Királyi Vízerő Igazgatóságot (Kungl. Vattenfallsstyrelsen) alapított. E törvény keretében és ennek fennhatósága alatt óriási lendületnek indultak az állami és községi közművek.

Fentiekben csak azokra a példákra szorítkoztam, amelyek valóban a gyakorlati élet minden követelményére kiterjedően rendezték az ilyen nagy állami és községi, valamint magánvállalati közművek építésének az ügyét, egyúttal a tőkeszerzésnek alapjait is megteremtették.

Az idézett példák sorát a vonatkozó francia, bajor, japán, finn stb. törvényekkel toldhatnám meg.

¹⁾ Electricity (Supply) Act, 1926 ; 16 and 17 Geo. 5. Ch. 51.

A 29. törvényszakasznak első és második pontja így szól :

(1) Subject to the provisions of this section, the Treasury may guarantee in such manner as they think fit, the payment of the interest and principal of any loan proposed to be raised by the Board, or of either the interest or the principal :

Provided that the aggregate amount of the loans, the principal or interest of which may be so guaranteed, shall not exceed thirty-three and a half million pounds.

(2) Such sums as may from time to time be required by the Treasury for fulfilling any guarantees given under this section shall be charged on and issued out of the Consolidated Fund of the United Kingdom or the growing produce hereof.

²⁾ »The Power-Commission Act« R. S. O. 1914, Chapter 39, Amendm. 1915, 1918, 1919, 1920.

Hazánkban a korszerű követelmények kielégítésére közművi vonatkozásban az első nagy lépés az 1913. évi XVIII. t.-c. volt. Hosszú és ismételten megindított tanulmányok után végre törvényhozásunk 1931-ben megalkotta »A villamos energia fejlesztéséről, vezetéséről és szolgáltatásáról« szóló 1931. évi XVI. t.-c.-t.

Sajnos, e törvénycikk nem gondoskodik a megoldandó nagy országos feladatok tökeszükségletének fedezéséről, tisztán csak közigazgatási jellegű rendelkezéseket tartalmaz s csupán a törvényben rendezett vezetéki útjog mondható olyan intézkedésnek, amelynek a hatása a gyakorlati életben kedvezően érvényesülni fog.

A nyugati államokban mindenütt — az említett üzemi fajtákban termelt közszükségletek termelési gazdaságának javulásával és az áraknak nagymértvű csökkenésével korrelációban — a két év előtt beállott gazdasági krízist megelőző utolsó három évtizedben a fejenkinti fogyasztás növekvő gyorsasággal gyarapodott. A tapasztalás azt mutatja, hogy a gyarapodásban elsősorban a háztartások fogyasztása érvényesült és hogy a háztartások nagy felvevőképessége viszont az ipari energiaszükségletnek, egyúttal pedig a mezőgazdasági vidékek közszükségleteinek olcsó ellátását tette lehetővé.

Mivel mindenütt, kivétel nélkül, a közszükségletet kielégítő nagy technikai közüzemekben ugyanezt a fejlődésmenetet látjuk,¹⁾ hazánkban is erre a fejlődésmenetre kell készülnünk és idejekorán kell gondoskodnunk arról is, hogy az ország gazdasági haladásának biztosítására megoldandó nagy közüzemi feladatok tökeszükségeit is fedezhessük. Erről sürgősen gondoskodnunk kell nemcsak a jövőben megoldandó nagy közüzemi feladatokra való tekintettel, hanem azért is, mert a hazánkban jelenleg működő közüzemek, a közüzemek hitelviszonyainak rendezetlenségénél és a tőkebeszerzés nehézségeinél fogva, a kereslet kielégítésére, fejlesztésére és az üzemi gazdaság javítására szükséges tőkéket nem tudják előteremteni, országunk lakosságának nagy része a legfontosabb közüzemi szükségletekkel kellőképpen nincsen ellátva, sőt egyáltalában ilyenekhez nem juthat és ezért közüzemeink — ha ez az állapot még néhány évig eltart — tespedésre és szükségképeni romlásra vannak kárhóztatva.

Ha hazánk nagy műszaki közhatósági üzemeinek, városaink villamos műveinek, gáz- és vízvezetéki műveinek, közlekedési üzemeinek, hűtő- és raktározó üzemeinek ügyét előre vinni akarjuk, nem elég az üzemek

¹⁾ *Hoor-Tempis Móric* : »A művelt nemzetek mechanikai munkaszükséglete«. Math. és Természettudományi Értesítő. XXXVIII. köt. 293. é. és 306. o. — H.-T. M. : »A munkásonkénti géphányad, a termelékenység, az átlagos kereset és a gyártással termelt értékelkedés összefüggése«. Ugyanott L. kötet 259. o. — H.-T. M. : »A művelt nemzetek gazdasági tevékenységének különféle ágazataiban fogyasztott évi energiamennyiségek viszonyának állandósága«. Ugyanott, L. köt. 281. o.

engedélyezésének és együttműködésének közigazgatási kereteit rendezni, hanem meg kell teremteni a továbbfejlődésre szükséges kereskedelmi kereteket és pénzügyi alapot is.

Ha csak hozzávetőleges számítást végzünk arra nézve, hogy városaink és községeink fentemlített közszükségletek dolgában való kielégítésére, ily közüzemek létesítésére és fejlesztésére mekkora összegek szükségesek, hogy a közvetlen szomszédos államokkal lépést tarthassunk, arra az eredményre jutunk, hogy magánvállalatainknak és közhatóságainknak ily célokra a következő 10 év alatt legalább is 800—900 millió pengőt kellene fordítaniok. Nem lehet kétséges, hogy e tőkét saját erőnkől, saját tőkeszaporulatunkból előteremteni nem tudjuk és bizonyos, hogy az idevágó fontos és elodázhatatlan feladatok megoldására, úgy mint eddig, a jövőben is külföldi tőkét kell igénybe venni.

Mindebből az következik, hogy a közhatósági és magánvállalati közhasznú művek fejlesztésére és létesítésére szükséges külföldi tőke biztosítására azokat az alapokat kell megteremtenünk, amelyeket a külföldi tőke megszokott és a nyújtott kölcsönök biztosítására követel: ez a jelzálogkölcsön, illetőleg a jelzálogilag biztosított állandó kamatozású elsőbbségi kötvény.

A villamos erőművekre, valamint a villamos energia szétosztására vonatkozó törvénytervezetekben és törvénytanulmányokban ez igazságnak felismerése már régebben kifejezésre is jutott. Így például *Stark* Lipót, *Jakobovits* Dániel és *Vikár* Béla a kereskedelmi miniszter megbízásából 1918-ban kidolgozott törvénytervezetükben a villamos művek kibocsátásaira és a telekkönyvezésre vonatkozó javaslatokat megtették. (18. §., 19—23. §.)¹⁾

1917-ben *Bernáth* István elnöklete alatt dr. *Czettler* Jenő, *Farkass* Kálmán, *Korányi* Frigyes, *Kvassay* Jenő, *Szomjas* Lajos és dr. *Hoor-Tempis* Móríc megszövegezték a Hydroelektromos Országos Központi Intézet szervezetére vonatkozó pontozatokat törvényjavaslat alakjában. E törvényjavaslatnak az lett volna a célja, hogy vízerőművek és nagy villamos művek tőkeszükségleteinek megszerzését és egységes ellenőrzését korszerű elvek alapján lehetővé tegye, ahhoz hasonló módon, ahogyan a Pénzügyi Központ a magyar pénzügyintézetek ügyét intézi.

A fentiekhez hasonló megfontolások vezették annakidején *szerzőt*, valamint *Madarász* Viktor máv. h. igazgatót és *Verebély* László műegyetemi tanárt, hogy a *Hermann* kereskedelmi miniszter megbízásából 1929 tavaszán készített és ez év április 7-én a miniszter elé terjesztett *villamos energia törvényjavaslatukban* a villamos erőművek, távvezetékek, elosztóhálózatok

¹⁾ *Stark* Lipót, *Jakobovits* Dániel és *Vikár* Géza: »Törvényjavaslattervezet az elektromos energia] termeléséről, vezetéséről, elosztásáról és értékesítéséről«. Kiadja a Kereskedelmi Miniszter, Budapest, 1919.

tőkeszükséglete beszerzésének megkönnyítésére, a villamos erőműveknek, távvezetékeknek és a községi területeket ellátó elosztó rendszereknek törzskönyvezését és e célból országos és ezenkívül törvényhatósági villamos telekkönyvi intézménynek létesítését javasolják.

E gondolatot tovább fejlesztve, már a Magyar Városok Országos Kongresszusa Közülemi Szakosztályának 1933. évi május 15-i alakuló ülésén javasoltam a szükséges lépéseknek megtételét a célból, hogy a nagy technikai közüzemek, ú. m. : villamos művek, gázművek, vízvezetéki művek, közúti közlekedési vállalatok helyhez kötött technikai alkotásai az összes kapcsolatos jogokkal és kötelezettségekkel, egységes jószágtestként telekkönyveztessenek és nyilvántartassanak körülbelül olymódon, mint ahogy a Magyar Szent Korona országaiban lévő vasutak és csatornák külön összpontosított telekkönyvről szóló 1868. évi I. és 1881. évi LXI. törvény-cikkek ezt a vasutakra és csatornákra nézve elrendelik.

Arra való tekintettel, hogy a nagy technikai közhasználatú üzemek berendezései egy-egy község vagy törvényhatóság közigazgatási területén túl terjednek és mindig nagyobb és nagyobb lesz azoknak az eseteknek a száma, amidőn több, néha nagyszámú városnak és községnek közigazgatási területei egy-egy vízműből, gázműből vagy villamos műből láttatnak el, az engedélyes magánvállalatokkal szemben megállapított megváltási és háramlási feltételeket a gyakorlati élet szabta ez alakulásnak megfelelően kell szabályozni. Könnyű belátni, hogy a községeknek és a városi törvényhatóságoknak megváltási és háramlási joga észszerűen csak a közigazgatási területen lévő elosztó hálózatra és tartozékaira terjeszthető ki, míg az egyes országrészeket ellátó távvezetékeknek és közös központi műveknek az államkincstár vagy közhatalósági jelleggel felruházott és e célból külön megalakítandó közületnek birtokába kell kerülniök. (Lásd a canadai Power Commission-ok példáját.)

Minthogy a gazdaságos, olcsó termelés a gazdaságtalanul dolgozó kis egységeknek megszüntetését követeli, másrészt a gazdaságosan dolgozó nagy egységek együttműködését szükségessé teszi, könnyű belátni, hogy ennek lehetővé tételére és előkészítésére nyilvántartás dolgában a központi erőműveket, vízműveket, gázműveket és távvezetéseket és ezek tartozékait az egyes községi közigazgatási területeket ellátó elosztó hálózatoktól el kell különíteni.

Ez oknál fogva javasolom, úgy, amint ezt fentemlített szerzőtársaimmal az említett villamos törvényjavaslatban tettem, a termelő csoportokra és távvezetésekre *országos telekkönyvnek*, az elosztó hálózatra pedig *törvényhatósági telekkönyvnek* a megszervezését.

Több törvényhatóságot vagy községet ellátó közös műveket központi telekkönyvben, az egyes községek közigazgatási területén létesített és községi engedélyhez kötött hálózatokat törvényhatósági közüzemi telekkönyvekben nyilvántartván, intézményesen biztosíthatnók azt, hogy *az ingatlan minden*

kritériumával felruházott ily közüzemi létesítmények az azokkal kapcsolatos jogokkal és kötelezettségekkel együtt jelzálogilag biztosított kölcsönkötvények kibocsátására a külföldön általánosan elfogadott alapot képezhessenek.¹⁾

Az említett magánvállalati és közhatósági közhasználatú művek telekkönyvezése és a telekkönyvi vagyoneértékhez képest való kötvényeknek kibocsátása azonban *olyan központi felügyeleti és intéző hatóságnak megszervezését* is követeli, amely a kapcsolatos feladatok elintézésére szükséges összes kormányhatósági és közigazgatási intézkedéseket megteszi oly módon és ahhoz hasonlóan, mint ahogyan ezt az előbb idézett törvények előre látták.

Már abban a törvényjavaslatban, melyet *Papanek Ernővel* a közüzemek tárgyában 1925-ben készítettem, országos közüzemi bizottságnak a megszervezését javasoltam.²⁾ A pécsi értekezleten is kellő impériummal ellátott országos közüzemi bizottság megszervezését javasoltam.³⁾

Közüzemeink fejlesztésére, a közüzemi szükségletek gazdaságos és olcsó kielégítésére, nemcsak megfontolt terv szerint irányító vezető szervre és képzett üzemi személyzetre, hanem a közüzemek ügyeiben alaposan képzett közigazgatási szervekre is szükségünk van.

Ezért a Közüzemi Szakosztály említett alakuló ülésén, valamint az utolsó két évtizedben közzétett számos értekezésben és előadásban ismételten sürgettem a törvényhatósági és községi közigazgatási szerveknek a közüzemi kérdésekben való továbbképzését, olyan továbbképző tanfolyamoknak a létesítését, melyekben egyrészt a jogi alapképzettségű közigazgatási alkalmazottak, másrészt a technikai alapképzettségű és különösen a szorosan vett közüzemi alkalmazottak a közüzemekkel kapcsolatos kereskedelmi, pénzügyi, technikai és közigazgatási tudásból mindazt megkaphassák, amire ma szükségünk van, hogyha közüzemeink fejlődését biztosítani akarjuk.

¹⁾ Az ily közhasználatú művek összes helyhez kötött alkotórészeiről a leszámolás és ellenőrzés céljaira pontos részletes terveket és leltárt amúgyis készíteni kell; e terveket és leltárakat — tekintettel az üzem követelményeire és az engedélyokiratokban foglalt kötelezettségekre — a mű fennállásának egész ideje alatt pontosan tovább kell vezetni. A telekkönyvezés szükséges és elegendő alapfeltételei, a telekkönyvi mellékletek amúgyis elkészítendőek; a telekkönyvvezetésnek tehát technikai vagy gazdasági akadályai nincsenek.

²⁾ *Dr. Hoor-Tempis Móric és Papanek Ernő*: »Törvénytervezet a kereskedelmi törvény (1875. XXXVII.) némely rendelkezésének módosítása és kiegészítése tárgyában.« A törvénytervezet a m. kir. miniszterelnöknek dr. Ripka Ferenc főpolgármester útján kifejezett felszólítására készült. Lásd: *dr. Márkus Jenő*: »A városi közüzemek racionalizálásának főbb irányelvei.« Budapest, 1932. E műben a 49—65. oldalon szerző a fentemlített törvényjavaslatot indokolásával együtt szószerint idézi.

³⁾ Az 1933. szept. 9-i országos közüzemi értekezleten előterjesztett nagyszabású előadói javaslatában dr. *Kuncz Ödön* a pénzügyi központ mintájára megszervezendő Közüzemi Központ intézményét sürgette. V. ö. dr. *Kuncz Ödön*: »A városi üzemek szervezeti problémái«, Vár. Szle. XIX. (1933) 908. o., továbbá dr. *Magyary Zoltán*: »A közüzemi kérdés rendezése« ugyanott, 887. o.

Ilyen továbbképző tanfolyamok létesítése különösen azért szükséges, mert a közüzemek körül folytatott viták meddősége, a káros huza-vona, az egységes fejlesztési programok hiánya, a közüzemi politikában minduntalan észlelhető következetlenség és kapkodás elsősorban annak tulajdonítható, hogy jogi, valamint technikai alapképzettségű közigazgatási közegeink, de akárhányszor még a közüzemek alkalmazottai sem ismerik mindazt, ami a külföldön ezirányban történik. De mindezt nem is ismerhetik, mert ez óriási anyagnak gyűjtése, áttekintése és feldolgozása a rendelkezésre álló anyagi eszközöket meghaladja és azoknak a feladata, akik az ilyen kérdésekkel hivatásosan foglalkoznak.

A Magyar Városok Országos Kongresszusának Pécsen, 1933. szeptember hó 9-én tartott Közüzemi Értekezlete elé terjesztett, az országos közüzemi bizottságra, némely közhasznú üzem telekkönyvezésére és az üzemek kibocsátásaira vonatkozó javaslataimat paragrafusokba foglaltam abból a célból, hogy az intézkedéseket szabatosabban körülírhasam. Mellőztem mindazokat a meghatározásokat és intézkedéseket, melyek az ilyen törvénybe természetesen még felveendők.

Javaslataim a következők:

A) Országos Közüzemi Bizottság.

Közhasználatú művek telekkönyvei és kötvénykibocsátásai.

I. Országos Közüzemi Bizottság.

1. A törvényhatóságok, városok és községek, valamint engedélyes vállalatok tulajdonában lévő közüzemek működésének műszaki, pénzügyi és gazdasági irányítására, ellenőrzésére, a kormányhatóságok felügyeleti jogának egységes és gyors foganatosítására és a közüzemekkel kapcsolatos ügyek közigazgatási menetének gyorsítására a m. kir. kereskedelemügyi miniszter fennhatósága alatt Országos Közüzemi Bizottság alakíttatik.

2. Az Országos Közüzemi Bizottság hatáskörébe tartozik:

a) az 1. alatti közüzemeknek üzemi és üzleti vitelének állandó műszaki, gazdasági és pénzügyi szempontból való ellenőrzése, mérlegeik, zárószámadataik megvizsgálása és ellenőrzése, a II. szerinti Országos Központi Közüzemi Telekkönyvekben és Törvényhatósági Közüzemi Telekkönyvekben nyilvántartott vagyon- és teherterületek változására vonatkozó bejelentések megvizsgálása, felülbírlása és jóváhagyása.

b) A III. szerinti kibocsátások feltételeinek, rendeltetésének megvizsgálása, ellenőrzése és az erre vonatkozó javaslatok megszerkesztése.

c) Közüzemek terveinek, közüzemekre vonatkozó versenytárgyalások és közhasználatú művekre vonatkozó engedélyszerződések felülbírlása.

d) A közművek statisztikai adatgyűjtésének irányítása és az eredmények kritikai feldolgozása.

e) A közüzemekre és közhasználatú engedélyes művekre vonatkozó általános érdekű tanulmányok, tervek és javaslatok készítése.

3. Az O. K. B. a közüzemi kérdésekkel foglalkozó külső szakértőkből és a kormányhatóságok kiküldötte állami tisztviselőkből alakítandó.

4. Az O. K. B. tisztviselői és altisztvi személyzetét az O. K. B. mindenkor elnökének meghallgatásával a miniszterelnök rendeli ki.

II. Közhasználatú művek telekkönyvezése.

1. A már létesült vagy jövőben létesülő, jogosítványt nyert *közhasználatú villamos erőművek* és fővezetékek és mindezek összes helyhez kötött tartozékai (1931. XVI. t.-c.); továbbá a *közhasználatú gázművek* gázt gyártó művei és gázkút-telepei, a *vízvezetéki művek* vízszervo és víz-tisztító művei, kút- és forrásrendszerei, a távfűtési művek kazántelegei, a közúti vasutak, valamint mindezek távvezetékei és helyhez kötött tartozékai, ingatlanjai és berendezési leltárai, jogai és kötelezettségei, építési tőkéje és kölcsönterhei üzemsajtánként való nyilvántartására, tekintet nélkül arra, hogy e művek közhatóságnak vagy bármely más közületnek vagy magánvállalatnak egészben vagy részben képezik-e tulajdonát, Országos Központi Közüzemi Telekkönyv (OKKT) szolgál.

2. Az OKKT-et a Magyar Szent Korona országaiban lévő vasutak és csatornák külön összpontosított telekkönyvről szóló 1868. évi I. és az 1881. évi LXI. t.-c.-nek rendelkezései szerint, mint Központi Telekkönyvi Hatóság, az idézett t.-c.-ek rendelkezésének értelem szerinti alkalmazásával szerkesztik és vezetik.

3. Az egyes községek közigazgatási területén létesült vagy jövőben létesülő, villamos energia szétosztására, gáznak és víznek szétosztására létesült közhasznú villamos-, illetőleg gázvezetéki, vízvezetéki és távfűtési művek elosztó hálózatai és mindezek helyhez kötött tartozékai, a községi közigazgatási területen létesült közúti vasutak, közhasznú csatornaművek és csatornahálózatok, közhasznú raktárüzemek és hűtőüzemek gépi berendezései és helyhez kötött összes tartozékaik, ingatlanai és berendezési leltárai, jogai és kötelezettségeik, valamint építési tőkéjük és kölcsönterheik községi területenként és üzemi fajtánként való nyilvántartására — tekintet nélkül arra, hogy a művek és üzemek közhatóságnak vagy bármely közületnek vagy magánvállalatnak egészben vagy részben képezik-e tulajdonát — az illetékes törvényhatóságok székhelyein *Törvényhatósági Közüzemi Telekkönyvek* (TKT) szolgálnak.

4. A TKT-eket a Magyar Szent Korona Országában lévő vasutak és csatornák külön összpontosított telekkönyvéről szóló 1868. évi I. és 1881. évi LXI. t.-c.-ek rendelkezéseinek értelem szerinti alkalmazásával a törvényhatóságok székhelyein működő m. kir. iparfelügyelőségek szerkesztik és vezetik.

5. A tulajdonos vállalatok, közhatóságok, közületek 1. és 3. alatt felsorolt, az OKKT-be és a TKT-ekbe bevezetett közhasználatú ingatlanjai, helyhez kötött berendezései és tartozékai az összes jogokkal és kötelezettségekkel együtt, egy-egy telekkönyvi jószágtestet képeznek.

6. A közhasználatú üzemekre vonatkozó jogosítványok tartamát és terjedelmét, a községekkel, illetőleg törvényhatóságokkal kötött engedélyszerződéseket és területhasználati szerződéseket, az államnak, törvényhatóságoknak és községeknek megváltási és háramlási jogát és annak terjedelmét az OKKT, illetőleg a TKT fő- és tulajdonlapjaira kell bejegyezni.

7. Az OKKT és a TKT-ek szerkesztése és vezetése feletti felügyeletet a telekkönyvi adatok helyessége és a telekkönyvezés egységessége tekintetében a m. kir. kereskedelemügyi miniszter fennhatósága alatt működő OKB (I.) gyakorolja.

8. A tulajdonos községeknek, közületeknek vagy magánvállalatoknak az OKKT és a TKT-ekbe bevezetett jószágtestére nézve bejegyzéseket csak az OKB (I.) engedélyével lehet elrendelni és foganatosítani.

9. Az OKKT, illetőleg TKT felfektetésének, szerkesztésének, vezetésének és ellenőrzésének szabályait, a telekkönyvi mellékletekre és ezek felszerelésére vonatkozó szabványokat, valamint a telekkönyvi illetékeket, az OKB előterjesztése alapján a m. kir. igazságügyi miniszter a m. kir. kereskedelemügyi miniszterrel és a m. kir. pénzügyminiszterrel egyetértőleg rendeleti úton állapítja meg.

III. A közhasználatú villamos erőművek, illetőleg gázművi, vízvezetéki és távfűtési művek, közúti vasutak, illetőleg ilyen távvezetéki vagy elosztó vállalatok és közüzemek kötvénykibocsátásai.

1. Az OKKT-ben, illetőleg TKT-ekben a II. 1. és II. 3. szerint nyilvántartott közhasználatú létesítmények (üzemek) tulajdonosai az üzemi gazdálkodás javítására vagy a teljesítőképesség növelésére szolgáló hasznos új beruházások tőkeszükségletének fedezésére vagy régebbi függőkölcsonők kiegyenlítésére vagy régebbi adósságok törlesztésére állandó kamatozású elsőbbségi kötvényeket bocsáthatnak ki és ezeket az értékpapírpiacon közvetlenül elhelyezhetik.

2. Az 1. szerint kibocsátott elsőbbségi kötvények névértéke a tulajdont képező jószágtest vagyónértékének 70%-át nem haladhatja meg. Az OKKT-be és TKT-ekbe bejegyzett jószágtestek vagyónértékét az OKB állapítja meg.

3. Az elsőbbségi kötvények kibocsátási árfolyama nem lehet kevesebb, mint a névérték 85 százaléka.

4. A kötvénykölsön törlesztési ideje kevesebb mint 20 év és több, mint 30 év nem lehet.

5. A kötvények kibocsátási feltételeit és törlesztési tervét az OKB meghallgatása után a m. kir. kereskedelemügyi miniszter a m. kir. pénzügy-miniszterrel egyetértően jóváhagyja és a kötvénykölsönnek az OKKT-be, illetőleg a TKT-ekbe való bekebelezésére az engedélyt megadja.

6. Az 1897. évi XXXII. t.-c. 2. §-ának 2. pontja kibővül azzal, hogy

a) az 1. szerint kibocsátott és kibocsátó pénzügyintézetek által tulajdon-jogilag megszerzett ily elsőbbségi kötvények alapján,

b) az ilyen elsőbbségi kötvényekre adott kézi zálogkölsön alapján,

c) az OKKT-be, illetőleg a TKT-ekbe betáblázott kölsönök alapján is kibocsáthatnak a pénzügyintézetek az 1887. évi XXXII. t.-c. hatálya alá eső kötvényeket.

7. A II. 1. és II. 3. pont szerint az OKKT-ben és TKT-ekben nyilvántartott jószágtestekre bekebelezett kölsönkötvényterheket a létesítmények háramlása vagy megváltása esetén a jogutódnak át kell vállalnia. A bekebelezett kölsönnek a háramlás, illetőleg megváltás határnapján még nem törlesztett maradványa az eddigi tulajdonosnak fizetendő térítési vagy kártalanítási összeg terhére betudandó. Az 1931. XVI. t.-c. 56. §-a 4. pontja megfelelően módosítandó.

8. Az 1.—6. pontok szerint kibocsátott elsőbbségi kötvények óvadék-képesek.

B) *Közüemi továbbképző tanfolyamok létesítése.*

Mondja ki az értekezlet, hogy:

a) a közigazgatási és közüemi alkalmazottak (jogi, technikai vagy más alapképzettségű alkalmazottak) rendszeres továbbképző tanfolyamokban való továbbképzését, a közüemi eredményekben és a külföldön és bel-földön uralkodó eszmékben és törvényhozó intézkedésekben való kioktatását és tudásuknak mindenkor a korszerű szinten való tartását égetően szükségesnek tartja;

b) a minősítési törvény rendelkezéseinek megfelelően e célból minden esztendőben más-más törvényhatósági város színhelyén továbbképző tanfolyamok rendeztessenek körülbelül nyolcnapi tartammal, amelyekben hazánk hivatott szakértői az oktatást rendszeres előadásokban végeznék. E tanfolyamokra megfelelő turnusokban a közigazgatási és közüemi alkalmazottak bevezénylendőek volnának; a tanfolyam befejezése után

megfelelő vizsga letételére volnának kötelezendők és e vizsga eredménye a közüzemi feladatokkal való megbízatásuk, illetőleg alkalmaztatásuk dolgában kritériumként alkalmazandó.

c) A tanfolyamok előkészítésével, megszervezésével, az előadó kijelölésével és a tanfolyamok programjára, helyére és idejére, valamint a költségek fedezetére vonatkozó javaslatok elkészítésével a Magyar Városok Országos Kongresszusának elnökségét és Közüzemi Szakosztályát bizza meg.¹⁾

A Közüzemi Értekezlet a javaslatot és az előadói előterjesztést általános helyesléssel fogadta.

¹⁾ Azóta *dr. Kuncz Ödön*, *dr. Magyary Zoltán* és a szerző javaslatainak figyelembevételével megalkotandó közüzemi törvény tervezeteinek és közüzemi statisztikai felvétel kereteinek előkészítésére a Magyar Városok Országos Kongresszusának állandó bizottsága 1933. november 22-én tartott ülésén bizottságot küldött ki, melynek elnöke *dr. Márkus Jenő*, a kongresszus ügyvezető-alelnöke, tagjai *dr. Harrer Ferenc*, *dr. Hoor-Tempis Móric*, *dr. Illyefalvi I. Lajos*, *dr. Kuncz Ödön*, *dr. Magyary Zoltán*, *dr. Morvay Endre*, *dr. Vásáry István* és hivatalból *Várhidy Lajos*, a kongresszus igazgatója.

